

NOVO MILLENNIO INEUNTE

APOŠTOLSKÝ LIST PAPEŽE JANA PAVLA II. NA ZÁVĚR JUBILEJNÍHO ROKU 2000

VYDAL SEKRETARIÁT ČESKÉ BISKUPSKÉ KONFERENCE
PRAHA 2001
(PRO VNITŘNÍ POTŘEBU)

NOVO MILLENNIO INEUNTE

APOŠTOLSKÝ LIST
PAPEŽE JANA PAVLA II.
NA ZÁVĚR
JUBILEJNÍHO ROKU 2000

Apoštolský list papeže Jana Pavla II. *Novo millennio ineunte* biskupům, kněžím a věřícím na závěr Velkého jubilea roku 2000

Spolubratřím v biskupské službě, kněžím a jáhnům, řeholníkům a řeholnicím, všem věřícím laikům.

Na počátku nového tisíciletí, při zakončení Velkého jubilea, v němž jsme slavili dva tisíce let od Ježíšova narození a v němž pro církev začíná nová etapa, znějí v našem srdci Ježíšova slova, kterými poté, co ze Šimonovy loďky hovořil k zástupům, vyzval apoštola k rybolovu: „*Duc in altum*“ (*Zajed' na hlubinu*) (Lk 5,4). Petr a první společníci uvěřili Ježíšovu slovu a spustili síť. „Když to udělali, zahrnuli veliké množství ryb“ (Lk 5,6).

Duc in altum! Toto slovo dnes zaznívá pro nás a vyzývá nás k tomu, abychom si s vděčností připomínali minulost, odhodlaně žili přítomnost a s důvěrou se otevřeli budoucnosti: „Ježíš Kristus je stejný včera, dnes i navěky!“ (Žid 13,8).

Církev prožívala v tomto roce velikou radost; věnovala se kontemplaci tváře svého Ženicha a Pána. Víc než kdy jindy se stala putujícím lidem, vedeným „velikým pastýřem ovcí“ (Žid 13,20). S mimořádným dynamismem, který přitáhl mnohé, procházel Boží lid zde v Římě, stejně jako v Jeruzalémě a v jednotlivých místních církvích, „Svatou branou“, již je sám Kristus. K němu, který je cíl dějin a jediný Spasitel světa, volala církev i Duch: „*Marana tha* – Přijď, Pane Ježíši“ (srov. Zj 22,17.20; 1 Kor 16,22).

Není možné vyčíslit všechny milosti, jež se v průběhu roku dotkly lidských srdcí. Na církev se však bezpochyby rozlila „řeka vody živé“, která neustále prýští „zpod trůnu Božího a Beránkova“ (srov. Zj 22,1). Je to voda Ducha svatého, jež hasí žízeň a obnovuje (srov. Jan 4,14). Je to Otcova milosrdná láska, která se nám v Kristu znovu zjevila a darovala. Na závěr tohoto roku můžeme v novém jásotu zopakovat prastará slova vděčnosti: „Oslavujte Hospodina, neboť je dobrý, jeho milosrdenství trvá na věky“ (Ž 118[117],1).

2. Chci se proto obrátit k vám, nejdražší, abych s vámi sdílel zpěv chvály. Již od začátku svého pontifikátu jsem myslel na tento Svátý rok 2000 jako na důležitý mezník. V tomto slavení jsem spatřoval prozřetelnostní setkání, kdy bude církev – pětatřicet let po II. vatikán-

ském koncilu – vyzvána, aby se podívala, jak naplňuje svou obnovu, a mohla tak s novou odvahou přijmout své evangelizační poslání.

Splnilo Jubileum tento záměr? Naše úsilí, s velkodušnou námahou i neodmyslitelnými lidskými nedostatky, stojí před Boží tváří. Nesmíme však opomenout povinnost vděčnosti za „divy“, které pro nás vykonal Bůh. „*Misericordias Domini in aeternum cantabo*“ (Navěky chci zpívat o Hospodinových milostech) (Ž 89[88],2).

U všeho, co se odehrálo před našima očima, je teď třeba znovu se zastavit a vyčíst všechno to, co Duch svatý v tomto tak intenzivním roce sdělil církvi (srov. Zj 2,7.11.17 atd.).

3. Nejdražší bratři a sestry, naší povinností je především otevřít se budoucnosti, která nás čeká. V uplynulých měsících jsme se mnohokrát na nastávající tisíciletí podívali skrze prožívání Jubilea nejen jako *obrazu minulosti*, ale též jako *proroctví budoucnosti*. Přijatou milost je třeba zhodnotit tím, že ji odhodlaně učiníme předsevzetím a konkrétními postupy jednání. K tomuto úkolu bych chtěl vyzvat všechny místní církve. V každé z nich, shromážděné kolem svého biskupa, v naslouchání Božímu slovu, v bratrském společenství a v „lámání chleba“ (srov. Sk 2,42) „je opravdu přítomna a působí jedna, svatá, katolická a apoštolská církev Kristova“.¹ Je to především konkrétní život každé církve, kde tajemství jediného Božího lidu získává onu specifickou podobu, jež mu umožňuje přilnout k jednotlivým situacím a kulturám.

Toto zakořenění církve v čase a prostoru v sobě odráží *samotný princip vtělení*. Proto nastal čas, aby se každá místní církev zamyslela nad tím, co v tomto vzácném roce milosti, a vůbec během celého období od II. vatikánského koncilu do Velkého jubilea, řekl Duch svatý Božímu lidu. Ověř tak opravdovost svého úsilí a znovu získá nový elán pro svou duchovní a pastorační činnost. Právě k tomuto cíli chci jako nástupce svatého Petra přispět v závěru jubilejního roku svým listem, aby církev stále více zářila rozličností svých darů a jednotou svého putování.

¹ II. vatikánský koncil, Dekret o pastýřské službě biskupů v církvi *Christus Dominus*, 11; Zvon, Praha 1995.

I. Setkání s Kristem – Dědictví Velkého jubilea

4. „Děkujeme ti, Pane, Bože vševládny“ (Zj 11,17). V Bule k vyhlášení Velkého jubilea jsem vyslovil svou touhu, aby dvoutisící oslava tajemství vtělení byla prožívána jako „neutuchající chvalo zpěv na Trojici“² a zároveň jako cesta „smíření a jako znamení opravdové naděje pro ty, kdo hledí na Krista a na jeho církev“.³ Prožitek jubilejního roku se utvářel právě podle těchto životních rozměrů a dosáhl okamžiků tak intenzivních, že jsme se mohli téměř vlastníma rukama dotknout milosrdné přítomnosti Boha, od něhož pochází „každý dobrý úděl, každý dokonalý dar“ (Jak 1,17).

Mám na mysli především *rozměr chvály*. Odsud totiž vychází každá opravdová odpověď víry na Boží zjevení v Kristu. Křesťanství je milost, překvapení od Boha, který se nespokojil s tím, že stvořil svět a člověka, ale sestoupil ke svému tvoru, a poté co mnohokrát a mnoha způsoby mluvil „skrze proroky, v této poslední době promluvil k nám skrze svého Syna“ (Žid 1,1–2).

V této poslední době! Ano, díky jubileu jsme zakusili, že ani dva tisíce let nedokázalo utlumit svěžest onoho „dnes“, jímž andělé zvěstovali pastýřům onu divuplnou událost Ježíšova narození v Betlémě: „V městě Davidově se vám dnes narodil Spasitel – to je Kristus Pán“ (Lk 2,11). Uplynuly dva tisíce let, avšak zvěst, skrze kterou oznámil Ježíš v Nazaretské synagóze ohromeným rodákům své poslání, zůstává víc než kdy jindy plná života. Ježíš na sebe tehdy vztáhl Izaiášovo proroctví: „Dnes se naplnilo toto Písmo, které jste právě slyšeli“ (Lk 4,21). Uplynuly dva tisíce let, ale útěchou hříšníkům, kteří potřebují milosrdenství – a kdo by je nepotřeboval? – je stále ono spásné „dnes“, které na kříži otevřelo brány Božího království kajícímu lotrovi: „Amen, pravím ti: Dnes budeš se mnou v ráji“ (Lk 23,43).

Plnost času

5. Toto jubileum se shoduje se vstupem do nového tisíciletí, což jistě bez jakéhokoliv sklonu k chiliastickému fantazírování přispělo k tomu, že jsme mohli lépe vnímat Kristovo tajemství na velkém obzoru dějin

² Bula *Incarnationis mysterium* (29. listopadu 1998), 3 132 ČBK, Praha 1999.

³ Tamtéž, 4: cit., 133.

spásy. *Křesťanství je náboženství zakotvené v dějinách!* Vždyť přímo uprostřed dějin uzavřel Bůh smlouvu s Izraelem, a připravil tak narození Syna z lůna Panny Marie „v plnosti času“ (Gal 4,4). Kristus, vnímaný ve svém božském i lidském tajemství, je základem a středem dějin, jejich smyslem a konečným cílem. Skrze něj – který je Otcovým Slovem a jeho obrazem – „bylo všechno stvořeno“ (Jan 1,3; srov. Kol 1,15). Jeho vtělení, jež vrcholí velikonočním tajemstvím a darováním Ducha svatého, je pulzujícím srdcem celých dějin, tajemnou hodinou, kdy se přiblížilo Boží království (srov. Mk 1,15) a vzklíčilo v našich dějinách jako semeno, z něhož vyroste velký strom (srov. Mk 4,30–32).

„Kriste náš, včera i dnes a na věky věků všech“. Touto tisíckrát opakovanou písní jsme letos kontemplovali Krista, jak nám ho představuje Zjevení: „alfa i omega, první i poslední, začátek i konec“ (Zj 22,13). Současně s Kristem jsme společně uctívali také Otce i Ducha svatého, jedinou a nerozdílnou Trojici, neuchopitelné tajemství, v němž má všechno svůj počátek i své dovršení.

Očištění paměti

6. Aby se náš zrak očistil a mohl kontemplovat Boží tajemství, byl tento jubilejní rok silně charakterizován *požadavkem odpuštění*. Odpověděli na něj nejen jednotlivci, kteří zkoumali svůj vlastní život, aby pak prosili o milosrdenství a o zvláštní dar odpustků, ale také celá církev, jež připomněla nevěrnosti, jimiž mnohé z jejich dětí v dějinách zastínily tvář Kristovy snoubenky.

K tomuto zpytování svědomí jsme byli odhodláni už dlouho, neboť jsme si vědomi, že církev ve svém společenství shromažďuje hříšníky, a je tedy „zároveň svatá i stále potřebuje očišťování“.⁴ Vědecká sympózia nám pomohla vyjasnit aspekty, v nichž se v průběhu prvních dvou tisíciletí ne vždy projevoval duch evangelia. Není možné zapomenout na působivou *liturgii 12. března 2000*, při níž jsem já sám v bazilice svatého Petra, s pohledem upřeným na Ukřižovaného, požádal jménem celé církve o odpuštění za hříchy všech jejích dětí. Toto „očištění paměti“ zpevnilo naše kroky na cestě k budoucnosti a prohloubilo naši pokoru i bdělost při uskutečňování evangelia.

⁴ II. vatikánský koncil, Věřoučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, 8; Zvon, Praha 1995.

Svědkové víry

7. Živé kající vědomí nám však nezabránilo v tom, abychom chválili Pána za to, co vykonal v minulých staletích, a především v tom právě končícím, kdy své církvi daroval *velký zástup svatých a mučedníků*. Pro některé z nich byl jubilejní rok rokem blahořečení nebo svatořečení. Svatost, ať už se vztahuje na dějinně známé papeže nebo na prosté laiky či řeholníky ze všech kontinentů světa, se ukázala víc než kdy jindy jako dimenze, která nejlépe vyjadřuje tajemství církve. Jakožto výmluvné svědectví tato dimenze nepotřebuje slov, protože je živým zpřítomněním Kristovy tváře.

U příležitosti Svatého roku bylo vykonáno mnoho práce také v oblasti *shromažďování vzácných vzpomínek na svědky víry 20. století*. Připomněli jsme si je spolu se zástupci jiných církví a křesťanských společenství 7. května 2000 v sugestivních prostorách Kolosea – symbolu dávného pronásledování křesťanů. Toto dědictví nesmíme promarnit, nýbrž s vděčností přijmout a obnovit své předsevzetí k jeho následování.

Putující církve

8. Téměř jako by kráčeli ve stopách svatých, přicházeli sem do Říma k hrobům apoštolů nesčetní synové a dcery církve v touze vyznat svou víru, vyznat své hříchy a přijmout spásonosné milosrdenství. Můj pohled byl v tomto roce osloven nejen zástupy, které během různých liturgických oslav zaplňovaly Svatopetrské náměstí; nezdá se, že jsem se zahleděl na dlouhé řady poutníků, kteří trpělivě čekali, až budou moci vkročit svatou branou. Představoval jsem si životní dějiny každého z nich, protkané radostmi i bolestmi; dějiny, které se setkaly s Kristem a v rozhovoru s ním našly novou odvahu.

Když jsem pak pozoroval nepřetržitý proud různých skupin poutníků, objevil jsem v něm *zřetelný obraz putující církve*, která se podle slov sv. Augustina nachází „mezi pronásledováními ze strany světa a útěchami od Boha“.⁵ Mohli jsme pozorovat pouze vnější část této ojedinelé události. Kdo z nás by však mohl vyčíslit základy Boží

⁵ Sv. Augustin, De civ. Dei XVIII, 51,2: PL 41,614; srov. II. vatikánský koncil, Věřoucná konstituce o církvi *Lumen gentium* 8; Zvon, Praha 1995.

milosti v srdcích těchto lidí? Je třeba se v tiché adoraci oddat s pokornou důvěrou tajemnému Božímu působení a bez konce opěvovat jeho lásku: „*Misericordias Domini in aeternum cantabo!*“.

Mládež

9. Během jednotlivých jubilejních setkání se sešly nejrůznější skupiny lidí. Jejich účast byla opravdu pozoruhodná a často vystavila civilní i církevní organizátory i animátory těžkým zkouškám. Chtěl bych využít tohoto listu k tomu, abych vyjádřil všem své co nejsrdčnější poděkování. Avšak nezávisle na počtu jsem byl velmi často dojat upřímným úsilím o modlitbu, rozjímání, společenství, které se na těchto setkáních projevovalo.

A jak bych mohl nepřipomenout zvláště *radostné a okouzující setkání mládeže*? Pokud jen existuje nějaký obraz Jubilea roku 2000, který zůstane nejživěji v paměti, pak je to jistě nekonečný zástup mladých, s nimiž jsem mohl vést v jistém smyslu privilegovaný dialog ve vzájemné sympatii a hlubokém pochopení. Bylo tomu tak už od okamžiku, kdy jsem mladé poutníky přivítal na Lateránském a Svato-petrském náměstí. Viděl jsem je pak, jak proudí ulicemi Věčného města s radostí, která k mládí patří, ale i v zamyšlení, s touhou po modlitbě, po „smyslu“, po opravdovém přátelství. Nebude snadné pro ně samotné, ani pro ostatní pozorovatele, zapomenout na onen týden, kdy Řím „omládl s mladými“, nebude možné zapomenout na slavení eucharistie na Tor Vergatě.

Pro Řím a pro církev se mládež znovu ukázala jako *zvláštní dar Ducha svatého*. Když se díváme na mladé s jejich problémy a křehkostí vyplývající ze současné společnosti, máme tendenci k pesimismu. Jubileum mládeže nás ale přímo „vyvedlo z míry“ svým poselstvím, které, přes eventuální dvojakost, vyjadřuje hlubokou touhu po autentických hodnotách, jejichž završením je Kristus. Není snad právě Kristus tajemstvím opravdové svobody a hluboké radosti v srdci? Není snad Kristus tím nejlepším přítelem a zároveň tím, kdo utváří každé opravdové přátelství? Je-li Kristus představen mladým lidem ve své pravé podobě, vnímají ho jako přesvědčivou odpověď a jsou schopni přijmout jeho poselství, přestože je náročné a poznamenané křížem. Proto jsem, proniknut jejich nadšením, neváhal vyžadovat radikální volbu víry a života; postavil jsem před ně nádherný úkol: stát se „ranní

hlídkou“ (srov. Iz 21,11–12) tohoto svítání, v němž se probouzí nové tisíciletí.

Různé kategorie pouťníků

10. Nemohu se samozřejmě detailně zastavit u jednotlivých událostí jubilea. Každá měla svůj charakter a zanechala své poselství těm, kdo se jí přímo účastnili, ale i všem, kdo se o ní dověděli nebo ji sledovali ve sdělovacích prostředcích. Nemůžu však nevzpomenout slavnostní atmosféru *prvního velikého setkání věnovaného dětem*. Začít s dětmi znamenalo v jistém smyslu respektovat Ježíšovo napomenutí: „Nechte děti přicházet ke mně“ (Mk 10,14). Znamenalo to možná ještě více zopakovat Ježíšovo gesto, kdy „postavil doprostřed“ dítě, na znamení postoje, který je třeba zaujmout, chceme-li dojít do Božího království (srov. Mt 18,2–4).

Právě jakoby ve stopách dětí přišly prosit o jubilejní milosrdenství nejrůznější skupiny dospělých: staří, nemocní, postižení; dělníci, zemědělci i sportovci; umělci a univerzitní docenti; biskupové, kněží i ti, kdo žijí zasvěceným životem; politikové, novináři i vojáci, kteří svým příchodem představili svou profesi jako službu pro mír.

Velký ohlas mělo *setkání dělníků*, které se uskutečnilo 1. května, kdy se už tradičně oslavuje práce. Vyzýval jsem je k tomu, aby prožívali duchovní rozměr své práce, aby napodobovali sv. Josefa i samotného Ježíše. Jejich jubileum bylo dále příležitostí k tomu, abych s naléhavostí vyzval k ozdravení ekonomických a sociálních nerovností ve světě práce a k rozhodnému nasměrování procesů ekonomické globalizace ke službě solidarity a úcty, kterou si zaslouží každý člověk.

Děti se svou spontánní radostí se ještě jednou vrátily při *jubileu rodin*, při němž byly představeny světu jako „jaro rodiny a společnosti“. Toto jubilejní setkání bylo opravdu výmluvné; přišlo velké množství rodin z různých oblastí světa, aby s novým nadšením přijaly světlo Kristovo, které dá zazářit původnímu Božímu plánu s rodinou (srov. Mk 10,6–8; Mt 19,4–6), a snažily se je šířit v kultuře, která, jak se znepokojením pozorujeme, stále více ztrácí samotný smysl manželství a rodinného soužití.

Nejsilnějším setkáním pak pro mě zůstane setkání s *vězni v Regina Caeli*. Z jejich očí jsem vyčetl bolest, ale i pokání a naději. Pro ně bylo jubileum zvláštním způsobem „rokem milosrdenství“.

Velmi milé bylo pak v posledních dnech roku setkání se *světem divadla*, které velmi silně působí na lidskou duši. Lidem, kteří se pohybují v této oblasti, jsem připomněl jejich velkou zodpovědnost přinášet skrze radostnou zábavu pozitivní, mravně bezúhonná poselství, schopná vnášet důvěru v život a lásku k němu.

Mezinárodní eucharistický kongres

11. V rámci tohoto jubilejního roku měl mít zásadní význam *Mezinárodní eucharistický kongres*. A bylo tomu skutečně tak! Jestliže je eucharistie obětí Krista, který se zpřítomňuje v našem středu, nemůže jeho *skutečná přítomnost* nebýt středem svatého roku, věnovaného vtělení Božího slova. Jubileum proto bylo koncipováno jako „hluboce eucharistický“⁶ rok, a tak jsme se je také snažili prožít. Jak by však mohla vedle památky narození Božího Syna chybět připomínka jeho Matky? Maria byla přítomná v oslavách jubilea nejen prostřednictvím účelných a odborných sympózií, ale především skrze velký úkon odevzdání, jímž jsem za přítomnosti četných biskupů z celého světa světil do její mateřské ochrany život mužů i žen nového tisíciletí.

Ekumenický rozměr

12. Jistě přijmete s pochopením, že o jubileu spontánně hovořím především tak, jak jsem je viděl ze svatopetrského stolce. Nezapomínám však na to, že bylo mým přáním, aby se jeho oslava plně rozvinula také v místních církvích. Právě tam mohla většina věřících obdržet mimořádné milosti, zvláště pak odpustky vázané na jubilejní rok. Význačné ale je, že mnohé diecéze byly přítomny skrze početné skupiny věřících i zde v Římě. Věčné město tak opět vyjádřilo svou nenahraditelnou roli coby místo, kde bohatství a dary jednotlivých místních církví, ba jednotlivých národů a kultur, souzní v „katolicitě“, aby tak jediná Kristova církev stále výmluvněji projevovala své tajemství svátosti jednoty.⁷

⁶ Srov. Jan Pavel II., Apoštolský list *Tertio millennio adveniente* (10. listopadu 1994) Zvon, Praha 1995.

⁷ Srov. II. vatikánský koncil, Věřoučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, 1; Zvon, Praha 1995.

Žádal jsem také, aby se v programu jubilea věnovala zvláštní pozornost *ekumenickému rozměru*. Jaká by byla vhodnější příležitost pro posilu na cestě k plnému společenství než společné slavení Kristova narození? Tento cíl byl podpořen velkým úsilím; zářivým okamžikem zůstává ekumenické setkání v bazilice sv. Pavla 18. ledna 2000, kdy poprvé v historii, za přítomnosti představitelů církví a křesťanských společenství z celého světa, nástupce sv. Petra, primas anglikánské církve a metropolita ekumenického patriarchátu v Konstantinopoli *společně otevřeli svatou bránu*. Týmž směrem se ubírala také některá důležitá setkání s pravoslavnými patriarchy a s představenými dalších křesťanských vyznání. Vzpomínám zvláště na nedávnou návštěvu nejvyššího katolického patriarchy všech Arménů J.S. Karekina II. Kromě toho se mnoho věřících jiných církví a církevních společenství zúčastnilo jubilejních setkání pro jednotlivé kategorie věřících. Cesta ekumenismu zůstává samozřejmě i nadále obtížná a možná zdoluhavá, ale živí nás naděje, že nás vede přítomnost Vzkříšeného a nevyčerpatelná síla jeho Ducha, jenž je schopný stále nových překvapení.

Pout' do Svaté země

13. Jak bych dále mohl opomenout *své osobní Jubileum na cestách Svatou zemí*? Přál jsem si zahájit tuto pout' v Chaldejském Uru, abych se téměř viditelně vydal po stopách Abraháma, „našeho otce ve víře“ (srov. Řím 4,11–16). Musel jsem se však spokojit pouze s duchovní podobou této etapy – s nádhernou „bohoslužbou slova“, slavenou 23. února v aule Pavla VI. Ihned poté začala skutečná pout', jejíž vytýčenou trasou byly dějiny spásy. Mohl jsem tak s radostí stanout na hoře Sinaj, v atmosféře obdržení Desatera a uzavření první smlouvy. V pouti jsem pokračoval o měsíc později, kdy jsem stanul na hoře Nebo, a následně se vydal na místa, která svou přítomností posvětil sám Vykupitel. Jen těžko mohu popsat své dojetí, když jsem mohl uctít místa Kristova narození a života v Betlémě a v Nazaretě, když jsem mohl slavit eucharistii ve večeřadle – místě, kde byla ustanovena, když jsem rozjímal o tajemství kříže na Golgotě, kde on za nás položil svůj život. Na těchto tolik zkoušených místech, na něž i nedávno dolehlo násilí, jsem mohl zakusit výjimečné přijetí nejen ze strany synů církve, ale též od izraelského a palestinského společenství. Intenzivní pocity jsem prožíval také při modlitbě u Zdi nářků a při návštěvě mauzolea Yad Vashem, zdrcujícího památníku

obětí nacistických koncentračních táborů. Tato pouť byla okamžikem bratrské lásky, které si chci uchovat jako jeden z nejkrásnějších darů celého jubilea. Když vzpomínám na atmosféru oněch dní, nemohu nevyjádřit vroucí přání urychleného a spravedlivého řešení dosud otevřených problémů na oněch posvátných místech, jež jsou drahá současně židům, křesťanům i muslimům.

Mezinárodní dluh

14. Jubileum bylo také – a nemohlo tomu být jinak – velikou událostí bratrské lásky. Už během let přípravy jsem vyzýval k většímu a účinnějšímu zaměření pozornosti na problém chudoby, která dosud sužuje svět. Mimořádnou důležitost získává v tomto kontextu *mezinárodní dluh chudých zemí*. Ze samotné podstaty jubilea vychází znak velkorysosti, kdy podle biblického pojetí celé společenství obnovuje spravedlnost a solidaritu mezi jednotlivými lidmi a navrácí hmotné prostředky těm, kteří o ně v minulosti přišli. S radostí konstatuji, že parlamenty mnoha států-věřitelů v nedávné době odsouhlasily odpuštění bilaterálních dluhů, zatěžujících nejchudší a nejzadluženější země. Přimlouvám se za to, aby příslušné vlády v brzké době tato rozhodnutí parlamentů naplnily. Problematickou se spíše ukázala otázka multilaterálních dluhů chudých zemí vůči mezinárodním finančním organizacím. Doufejme, že členské státy těchto organizací, zvláště ty, jejichž slovo má větší váhu, najdou nezbytný konsenzus pro řešení této otázky, na níž závisí rozvoj mnoha zemí, mající vážné důsledky na ekonomickou a existenciální situaci mnoha lidí.

Nová dynamika

15. Tolik alespoň v obrysech nejdůležitější události jubilea; tento obraz v nás zanechává spoustu vzpomínek. Pokud bychom chtěli vyjádřit jádro velkého bohatství, jež nám jubilejního rok přenechává, bez váhání bych ho charakterizoval jako *kontemplaci Kristovy tváře*: kontemplaci Krista v jeho historických obrysech a v jeho tajemství, Krista přijatého v jeho mnohotvárné přítomnosti v církvi a ve světě, vyznávaného jako smysl dějin a světlo na naší cestě.

Teď je třeba jít dále, odrazit od břehu s důvěrou v Kristovo slovo: *Duc in altum!* „zajet na hlubinu“. To, co jsme vykonali v tomto roce, nás

nemůže opravňovat k pocitu sebeuspokojení, a už vůbec ne k nečinnosti. Naopak: to, co jsme prožili, *v nás má vyvolat novou dynamiku* a pobádat nás k tomu, abychom prožité nadšení vtělily do konkrétních iniciativ. Sám Ježíš nás napomíná: „Žádný, kdo položil ruku na pluh a ohlíží se za sebe, není způsobilý pro Boží království“ (Lk 9,62). Jde-li o Boží království, není čas ohlížet se nazpět, a už vůbec ne oddávat se lenosti. Čeká nás mnohé, a proto se musíme pustit do účinného pastoračního programu v období po jubileu.

Je velmi důležité, abychom tento plán, s pomocí Boží, hluboce zakořenili v kontemplaci a modlitbě. Naše doba je dobou neustálého pohybu, který někdy přechází až ve shon s rizikem že budeme „něco dělat, jen abychom něco dělali“. Musíme odolat tomuto pokušení snahou nejprve „být“, a teprve potom „dělat“. Připomeňme si v této souvislosti Ježíšovu výtku adresovanou Martě: „Děláš si starosti a znepokojuješ se pro mnoho věcí. Ano, jen jedno je třeba“ (Lk 10,41–42). Dříve než vám nabídnu několik operativních linií k zamyšlení, rád bych se s vámi podělil o několik podnětů k rozjímání nad Kristovým tajemstvím, jež je nezbytným základem jakékoliv naší pastorační činnosti.

II. Tvář, kterou je třeba kontemplovat

16. „Rádi bychom viděli Ježíše“ (Jan 12,21). Několik Řeků, kteří přišli do Jeruzaléma na velikonoční pouť, se obrací na Filipa s touto prosbou, která duchovně zaznívala v jubilejním roce i v nás. Současní lidé, stejně jako poutníci před dvěma tisíci lety, možná ne vždy vědomě, vyžadují od dnešních věřících, aby jim nejen „vyprávěli“ o Kristu, nýbrž aby jim ho v jistém smyslu „ukázali“. Není snad úkolem církve být odrazem Kristova světla v každém období dějin a dát zazářit jeho tváří i generacím nového tisíciletí?

Naše svědectví by však bylo nesnesitelně ubohé, pokud bychom nebyli my těmi prvními, kdo *kontemplují Kristovu tvář*. Velké jubileum nám bezesporu pomohlo, abychom ji kontemplovali do větší hloubky. Když se tedy po skončení jubilea vracíme do normálního života a v duši si neseme bohatství prožitých zkušeností, náš pohled musí být víc než kdy jindy *upřen na Pánovu tvář*.

Svědectví evangelíí

17. Kontemplace Pánovy tváře se musí inspirovat v první řadě tím, co o něm říká Písmo svaté. Písmo je totiž od začátku až do konce proniknuto jeho tajemstvím, skrytě naznačeným ve Starém zákoně a plně zjeveným v Novém zákoně, takže svatý Jeroným volá: „Neznalost Písma je neznalost Krista.“⁸ Zůstaňme pevně zakotveni v *Písmu svatém* a otevřme se působení Ducha svatého (srov. Jan 15,26), jenž je původcem oněch textů – a *svědectví apoštolů* (srov. Jan 15,27), kteří se setkali s živým Kristem, se Slovem života, viděli ho na vlastní oči, slyšeli ho na vlastní uši a dotýkali se ho svými rukama (srov. 1 Jan 1,1).

Jejich prostřednictvím k nám přichází vidění víry podložené přesným historickým svědectvím. Je to svědectví pravdivé, které nám evangelia bez ohledu na jejich složitý vznik, a především původně katechetický záměr jejich autorů, předávají v plně důvěryhodné podobě.⁹

⁸ „Ignoratio enim Scripturarum ignoratio Christi est“: Comm. in Is., Prol.: PL 24,17.

⁹ Srov. II. vatikánský koncil, Věroučná konstituce o Božím zjevení *Dei verbum*, 19; Zvon, Praha 1995.

18. Evangelia ve skutečnosti nechtějí být kompletním Ježíšovým životopisem, sepsaným podle zásad současných historických věd. *Tvář Ježíše Nazaretského* z nich přesto vychází s jistým dějinným základem, neboť evangelisté se snaží o to, aby ji představili na základě věrohodných svědectví (srov. Lk 1,3) a dostupné dokumenty jsou podrobeny bdělému rozlišování ze strany církve. Pouze na základě takto ověřených prvotních informací pak, osvíceni Duchem svatým, přijali lidsky nepochopitelnou událost panenského početí Ježíše v lůně Panny Marie, snoubenky sv. Josefa. Od někoho, kdo Ježíše v průběhu těchto třiceti let dobře znal, přijali evangelisté události mládí „syna tesařova“ (Mt 13,55) a „tesaře“, pevně začleněného do ostatního příbuzenstva. Zaznamenali Ježíšovu zbožnost, jež ho vedla ke každoroční pouti do jeruzalémského chrámu (srov. Lk 2,41), a díky níž se pro něj stala návštěva synagógy v jeho městě něčím zcela samozřejmým (srov. Lk 4,16).

Podrobnější zprávy, i když chybí jejich organický a přesný sled, se pak týkají Ježíšova veřejného života, počínaje okamžikem, kdy se mladý Ježíš z Galileje dává pokřtít od Jana Křtitele v řece Jordánu. V síle svědectví shůry, s vědomím, že právě on je „milovaným synem“ (Lk 3,22), začíná Ježíš hlásat příchod Božího království a skrze slova a znamení milosti a milosrdenství objasňuje jeho nároky a moc. Evangelia nám jej představují, jak prochází městy a vesnicemi v doprovodu dvanácti apoštolů, které si sám vybral (srov. Mk 3,13–19), v doprovodu skupiny žen, které se o ně starají (srov. Lk 8,2–3), v doprovodu zástupů, které ho vyhledávají a následují, nemocných, kteří vzývají jeho uzdravující moc, i těch, kdo s větším či menším užitektem poslouchají jeho slova.

Evangelia se sbíhají v popisu rostoucího napětí mezi Ježíšem a skupinami stoupců jednotlivých náboženských směrů tehdejší společnosti, až k závěrečné krizi, s jejím dramatickým epilogem na Golgotě. Po této hodině temnot pak přichází nové, jisté a definitivní svítání. Závěr evangelí nám ukazuje Ježíše jako vítěze nad smrtí, ukazuje na prázdný hrob a popisuje zjevení, během nichž jeho učedníci – nejprve zaskočení a ohromení, pak naplnění nevýslovnou radostí – ho vidí živého a oslaveného. Přijímají od něj dar Ducha (srov. Jan 20,22) spolu s posláním hlásat evangelium „všem národům“ (Mt 28,19).

Cesta víry

19. „Když učedníci viděli Pána, zaradovali se“ (Jan 20,20). Tvář, kterou apoštolové kontemplovali po vzkříšení, byla tatáž jako tvář Ježíše, s nímž prožili tři roky. On je nyní přesvědčuje o překvapující pravdivosti svého nového života a ukazuje jim „ruce a bok“ (Jan 20,20). Uvěřit jistě nebylo snadné. Emauzští učedníci uvěřili až po namáhavém duchovním pochodu (srov. Lk 24,13–35). Apoštol Tomáš uvěřil až poté, co viděl zázrak (srov. Jan 20,24–29). Nakolik bylo možné vidět jeho tělo a dotknout se ho, *mohla pouze víra plně proniknout tajemství této tváře*. To byla zkušenost, kterou apoštolové prožívali už za Ježíšova pozemského života, kdykoliv přemýšleli o jeho skutcích a slovech, přičemž se v jejich mysli probouzelo mnoho otázek. K Ježíši totiž není možné dojít jinak než cestou víry, jejíž základní podobu nám evangelium představuje ve známé události u Césareje Filipovy (srov. Mt 16,13–20). Ježíš jako by poprvé hodnotil své poslání a ptá se svých učedníků, za koho jej pokládají „lidé“. Dostává tuto odpověď: „Jedni za Jana Křtitele, druzí za Eliáše, jiní za Jeremiáše nebo za jednoho z proroků“ (Mt 16,14). Je to jistě odpověď vznešená, ale dosud vzdálená – a jak! – od pravdy. Lidé už jasně vnímají náboženskou výjimečnost tohoto *mistra*, který hovoří úchvatně, nedokáží jej však zařadit výše než Božímu, který poznamenali dějiny Izraele. Ve skutečnosti je Ježíš někým zcela jiným! Právě tento poslední krok poznání, jenž se dotýká samotného středu jeho osoby, očekává Ježíš od „svých“ učedníků: „A za koho mě pokládáte vy?“ (Mt 16,15). Pouze víra, kterou vyznal Petr a s ním církev všech časů, jde až k jádru samotných hlubin tajemství a dotýká se jich: „Ty jsi Mesiáš, Syn živého Boha!“ (Mt 16,16).

20. Jak došel Petr k této víře? A co se požaduje od nás, chceme-li ho stále přesvědčivěji následovat? Matouš nám dává jasný směr ve slovech, jimiž Ježíš přijímá Petrovo vyznání: „Nezjevilo ti to tělo a krev, ale můj nebeský Otec“ (Mt 16,17). Výraz „tělo a krev“ znázorňuje člověka a jeho obvyklé způsoby poznání. V případě Ježíše tento obvyklý způsob nestačí. Je nutná milost „zjevení“, přicházející od Otce (srov. Mt 16,17). Lukáš nám nabízí stejný směr, když podotýká, že k tomuto dialogu mezi Ježíšem a učedníky došlo ve chvíli, kdy se Ježíš „o samotě modlil a byli s ním jeho učedníci“ (Lk 9,18). Oba ukazatele nás shodně vedou k poznání, že k plné kontemplaci Pánovy tváře nemůžeme dojít svými

vlastními silami, ale musíme se nechat vést milostí. Pouze *zkušenost ztišení a modlitby* otevírá vhodný horizont, v němž se může rozvinout a dozrát opravdové, odpovídající a autentické poznání tajemství, jehož vrcholným vyjádřením je zvěst evangelisty Jana: „A slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi. Viděli jsme jeho slávu, slávu, jakou má od Otce jednorozený Syn, plný milosti a pravdy“ (Jan 1,14).

Hloubka tajemství

21. Slovo a tělo, Boží sláva a její stan mezi lidmi! *V intimní a nerozlučitelné jednotě těchto dvou polů* spočívá podle klasické formulace Chalcedonského koncilu (r. 451) „jedna osoba, dvě přirozenosti“ Kristova identita. Osoba je jediné a výlučně osoba věčného Slova, syna Otcova. Dvě přirozenosti jsou bez jakéhokoliv smíšení a bez možnosti jakéhokoliv oddělení přirozenost božská a lidská.¹⁰

Uvědomujeme si omezenost našich pojmů a našich slov. Přestože je toto vyjádření pouze lidské, jeho doktrinální obsah je pozorně vyvážen a umožňuje, abychom v jistém smyslu nahlédli do hlubin tajemství. Ano: Ježíš je pravý Bůh a pravý člověk! Stejně jako apoštola Tomáše, zve Ježíš celou církev, aby se dotkla jeho ran, a poznala tak jeho plné lidství, přijaté od Marie, vydané na smrt a proměněné ve vzkříšení: „Vlož sem prst a podívej se na mé ruce, vztáhni ruku a vlož ji do mého boku“ (Jan 20,27). Stejně jako Tomáš, i církev se klaní před Vzkříšeným, který se jí představuje v plnosti své božské záře, a neustále volá: „Pán můj a Bůh můj!“ (Jan 20,28).

22. „Slovo se stalo tělem“ (Jan 1,14). Záře, ve které nám představuje tajemství Krista evangelista Jan, proniká celým Novým zákonem. V tomto duchu promlouvá i svatý Pavel, když říká, že Boží Syn „pochází jako člověk z rodu Davidova“ (Řím 1,3; srov. 9,5). Jestliže současným problémem je dnes vlivem racionalismu, který se vloudil do

¹⁰ „Podle vzoru svatých Otců jednomyslně učíme vyznávat jediného a téhož Syna, našeho Pána Ježíše Krista, stejně dokonalého v božství a dokonalého v lidství, pravého Boha a pravého člověka [...] jediného a téhož Krista, Pána, jednorozeného Syna, jehož musíme uznávat ve dvou přirozenostech, bez směšování, beze změny, bez rozdělení, bez odloučení [...] on není rozdělen ani odloučen ve dvě osoby, nýbrž je jediný a týž syn, jednorozený, Bůh, Slovo a Pán Ježíš Kristus“: DS 301-302.

velké části současné kultury, především víra v Kristovo božství, v jiných historických a kulturních sférách vládla naopak tendence snížit, nebo dokonce popřít historickou konkrétnost Ježíšova lidství. Víra církve však musí jasně a bez jakékoliv pochybnosti hlásat, že se Slovo skutečně „stalo tělem“ a přijalo *všechny dimenze lidství* kromě hříchu (srov. Žid 4,15). Vtělení je tedy skutečnou *kenozí*, „sebezřeknutím“ Syna Božího i jeho slávy, kterou má od věčnosti (srov. Flp 2,6–8; 1 Petr 3,18).

Toto sestoupení Syna Božího však není samoúčelné; směřuje spíše k plnému oslavení Krista, a to i jeho lidství. „Proto ho také Bůh povýšil a dal mu jméno nad každé jiné jméno, takže při Ježíšově jménu musí pokleknout každé koleno na nebi, na zemi i v podsvětí a každý jazyk musí k slávě Boha Otce vyznat: Ježíš Kristus je Pán“ (Flp 2,9–11).

23. „Hospodine, hledám tvou tvář“ (Ž 27[26],8). Tato starodávna žalmistova touha nemohla dojít lepšího a překvapivějšího vyslyšení než v kontemplaci Kristovy tváře. V něm nás Bůh skutečně požehnal a „ukázal nám svou jasnou tvář“ (srov. Ž 67[66], 3). A protože je Kristus Bůh i člověk, zjevuje nám také autentickou lidskou tvář a „plně odhaluje člověka jemu samému“.¹¹

Ježíš je „nový člověk“ (Ef 4,24; srov. Kol 3,10), který volá k účasti na svém božském životě vykoupené lidstvo. Antropologie založená na tajemství vtělení překonává své hranice a vnitřní rozpory a směřuje k samotnému Bohu, přímo k cíli, jímž je „zbožštění“ skrze včlenění vykoupěného člověka v Krista, přijetí do vnitřního života Nejsvětější Trojice. Na tomto soteriologickém rozměru vtělení silně trvali církevní otcové: Pouze díky tomu, že se Boží Syn stal vpravdě člověkem, se člověk může v něm a skrze něho skutečně stát synem Božím.¹²

Synova tvář

24. Tato božsko-lidská identita vystupuje silně do popředí z evangelií, která nám předkládají řadu podnětů, jež nás mohou dovést až k „hranici“

¹¹ II. vatikánský koncil, Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*, 22; Zvon, Praha 1995.

¹² K tomu srovnej, co říká sv. Atanáš: „Člověk by nemohl být zbožštěn pouze díky svému spojení s nějakým tvorem, pokud by Syn nebyl pravý Bůh.“ *II. řeč proti Ariánům* 70: PG 26, 425 B.

tajemství *Kristova sebeuvědomění*. Církev nepochybuje o tom, že shůry inspirovaní evangelisté správně zachytili ve slovech, která Ježíš pronesl, pravdu o jeho osobě a sebeuvědomění. Nechce nám právě toto sdělit Lukáš, když předkládá první Ježíšova slova, která jako sotva dvanáctiletý pronesl v Jeruzalémském chrámě? Vždyť už tam se projevuje jako ten, kdo si plně uvědomuje svůj jedinečný vztah s Bohem – vztah „syna“. Když ho jeho Matka upozorňuje, s jakou úzkostí ho s Josefem hledali, odpovídá Ježíš bez váhání: „Proč jste mě hledali? Nevěděli jste, že já musím být v tom, co je mého Otce?“ (Lk 2,49). Neudivuje nás tedy, že v dospělosti jeho slova naprosto rozhodně vyjadřují hloubku jeho tajemství, jak to dostatečně zdůrazňují synoptická evangelia (srov. Mt 11,27; Lk 10,22), a ještě ve větší míře Janovo evangelium. Ježíš nemá žádné pochybnosti ve vědomí o sobě samém: „Otec je ve mně a já v Otci“ (Jan 10,38).

Jakkoliv je oprávněné tvrzení, že Ježíš díky své lidské přirozenosti rostl „moudrostí, věkem i oblibou u Boha i u lidí“ (Lk 2,49) a podobně se rozvíjelo i lidské vědomí o jeho tajemství, až k plnému vyjádření oslaveného lidství, je také nepochybné, že už během své historické existence si Ježíš uvědomoval, že je Synem Božím. Jan to silně podtrhuje a tvrdí, že právě proto byl Ježíš odmítnut a odsouzen: snažili se ho zabít „nejen, že rušil sobotu, ale také, že nazýval Boha svým vlastním otcem a stavěl se tak Bohu naroveň“ (Jan 5,18). V Getsemanech a na Golgotě je Ježíšovo lidské vědomí podrobena té nejtvrdější zkoušce. Avšak ani drama utrpení a smrti nedokáže narušit jeho jasné vědomí, že je Synem nebeského Otce.

Trpící tvář

25. Kontemplace Kristovy tváře nás tak přivádí k *nejparadoxnějšímu aspektu jeho tajemství*, který se objevuje v hodině poslední, v hodině kříže. Je to tajemství uvnitř tajemství, před kterým se člověk může pouze sklonit k adoraci.

Pře našima očima probíhá v celé své závažnosti událost Getsemanské zahrady. Ježíš stísněný zkouškou, jež ho očekává, je sám před Bohem, vzývá ho svým obvyklým a něžným důvěrným oslovením: „Abba, Otče“. Prosí ho, aby od něj – je-li to možné – odňal kalich utrpení (srov. Mk 14,36). Ale Otec jako by hlas svého Syna neslyšel. Ježíš proto, aby vrátil člověku Otcovu tvář, musel lidskou tvář nejen přijmout, ale obtížít

se dokonce „tváří“ hříchu. „S tím, který byl bez hříchu, jednal (Bůh) kvůli nám jako s největším hříšníkem (doslova *jako s hříchem pozn. překl.*), abychom my skrze něho byli spravedliví u Boha“ (2 Kor 5,21).

Nikdy zcela nepronikneme hlubinu onoho tajemství. Veškerá hořkost tohoto paradoxu stoupá z bolestného, zdánlivě zoufalého Ježíšova výkřiku na kříži: „Eloi, Eloi, lema sabachthani?“, což znamená „Bože můj, Bože můj, proč jsi mě opustil?“ (Mk 15,24). Je možné si snad představit větší utrpení a bezútěšnější temnotu? Ve skutečnosti ono úzkostí naplněné „proč“, kterým se Ježíš obrací k Otci *začátečními slovy* 22. *žalmy*, přestože uchovává veškerou realitu nevýslovné bolesti, se osvětluje smyslem celé modlitby, v níž žalmista v působivé spleti citů spojuje utrpení s důvěrou. Žalm pak dále pokračuje: „V tebe doufali naši otcové, doufali a zachránili je [...] Nevzdaluj se ode mě, neboť jsem v tísní, buď blízko, vždyť nemám pomocníka“ (Ž 22[21],5.12).

26. Ježíšovo zvolání na kříži, nejmilejší bratři a sestry, neprozrazuje úzkost zoufalce, nýbrž modlitbu Syna, který v lásce nabízí svůj život Otci pro spásu všech lidí. Zatímco se ztotožňuje s naším hříchem, opuštěný od Otce, se zcela svěřuje do Otcových rukou. Jeho oči jsou i nadále upřeny na Otce. Právě pro své poznání a svou zkušenost s Bohem, kterou má jen on, vidí i v tomto temném okamžiku zcela jasně tíhu hříchu a trpí tím. Jen on, který vidí Otce a plně se z něj raduje, až do dna zakouší, co znamená odolávat hříchem jeho lásce. Jeho utrpení, mnohem více než tělesné, je strašnou bolestí duše. Teologická tradice si nemohla nepoložit otázku, jak mohl Ježíš prožívat zároveň hluboké spojení s Otcem, jež je svou podstatou zdrojem radosti a blaženosti, i agónii vrcholící ve výkřiku opuštěnosti. Spoluexistence těchto dvou zdánlivě neslučitelných dimenzí je ve skutečnosti zakotvena přímo v nevyzpytatelné hlubině jednoty božské a lidské přirozenosti.

27. Tváří v tvář tomuto tajemství vedle teologického bádání pro nás může být značnou pomocí veliké dědictví „*prožité teologie*“ *světců*. Nabízejí nám vzácné podněty, které umožňují snazší uchopení poselství víry, a to pro zvláštní osvícení, které někteří z nich obdrželi od Ducha svatého, nebo dokonce skrze osobní prožitky hrozných stavů zkoušky, které mystická tradice označuje jako „temnou noc“. Světci nezřídka prožívali *něco podobného tomu, co zakusil Ježíš na kříži*, kde se paradoxně spojila blaženost a bolest. V *Dialogu s Boží Prozřetelností*

ukazuje Bůh Otec *Kateřině Sienské*, jak může být ve svatých duších radost i utrpení zároveň. „A duše dál setrvává v blaženosti a v bolesti: v bolesti kvůli hříchům bližního a v blaženosti pro spojení s láskou, již přijala do svého nitra, a pro náklonnost k ní. Tyto duše následují neposkvrněného Beránka, mého jednorozeného Syna, který na kříži prožíval blaženost a bolest zároveň.“¹³ Stejně i *Terezie z Lisieux* prožívá svou agónii ve spojení s agónií Ježíšovou, a tak sama na sobě ověřuje paradox zároveň blaženého i sklíčeného Ježíše: „V Olivové zahradě se náš Pán těšil ze všech rozkoší svaté Trojice a jeho agonie nebyla proto přece méně krutá. Je to tajemství, ale ujišťuji vás, že z toho něco chápu, protože to sama zakouším.“¹⁴ Je to svědectví přinášející světlo! Základem tohoto církevního chápání Kristova vědomí je ostatně vyprávění samotných evangelistů, kdy připomínají, že Ježíš, přes svou propastnou bolest, umírá s prosbou za odpuštění pro své vrahy (srov. Lk 23,34) a vyjadřuje Otcí svou nekonečnou synovskou oddanost: „Otče, do tvých rukou poroučím svého ducha“ (Lk 23,46).

Tvář vzkříšeného

28. Stejně jako na Velký pátek a Bílou sobotu i dnes církev kontemplanuje tuto zkrvavenou tvář, ve které se skrývá Boží život a která nabízí spásu celému světu. Ale kontemplanace Kristovy tváře se nesmí zastavit u obrazu Ukřižovaného. *On byl vzkříšen!* Pokud by tomu tak nebylo, bylo by marné naše kázání a byla by prázdná vaše víra (srov. 1 Kor 15,14). Vzkříšení bylo Otcovou odpovědí na Ježíšovu poslušnost, jak připomíná list Židům: „V době, kdy jako člověk žil na zemi, přednesl s naléhavým voláním a se slzami vroucí modlitby k tomu, který měl moc ho od smrti vysvobodit, a byl vyslyšen pro svou úctu (k Bohu). Ačkoliv to byl Syn (Boží), naučil se svým utrpením poslušnosti. Když tak dokonal (své dílo), stal se příčinou věčné spásy pro všechny, kteří ho poslouchají“ (Žid 5,7–9).

Právě na vzkříšeného Krista hledí církev. Hledí na něj, když se vydává po Petrových stopách, který zaplakal nad svým zapřením; pak se

¹³ Kateřina Sienská, *Dialog s Boží Prozřetelností*, kapitola 78; Krystal, Praha 1998, 129.

¹⁴ Terezie z Lisieux, *Vstupuji do života. Poslední rozhovory*, 6. července 1897, Kostelní Vydří 1992, 51.

znovu vrátil na pravou cestu a s pochopitelným rozechvěním vyznal Kristu svou lásku: „Ty víš, že tě miluji“ (Jan 21,15.17). Hledí na Krista, když se přidává k Pavlovi, který ho potkal na cestě u Damašku a byl jím ohromen: „Pro mě život je Kristus a smrt ziskem“ (Flp 1,21).

Církev znovu prožívá tyto události po dvou tisících letech, jako by se odehrály dnes. Coby nevěsta kontempluje v Kristově tváři svůj poklad a svou radost. „*Dulcis Iesu memoria, dans vera cordis gaudia*“: jak sladká je vzpomínka na Ježíše, pramen opravdové radosti srdce! Posílena touto zkušeností se církev dnes znovu vydává na cestu, aby na počátku třetího tisíciletí zvěstovala světu Krista: On je „stejný včera i dnes i navěky“ (Žid 13,8).

III. Znovu začít u Krista

29. „Hle, já jsem s vámi po všechny dny až do konce světa!“ (Mt 28,20). Tato jistota, nejdražší bratři a sestry, doprovázela církev po dva tisíce let a slavením jubilea byla nyní oživena v našich srdcích. Z ní máme čerpat *nový elán pro křesťanský život*, ona se má stát dokonce tvůrčí silou na naší cestě. Právě s vědomím, že Vzkříšený je přítomen uprostřed nás, si dnes pokládáme tutéž otázku, kterou se v Jeruzalémě obrátili na Petra ti, kdo slyšeli jeho první kázání bezprostředně po seslání Ducha svatého: „Co máme dělat?“ (Sk 2,37).

Ptáme se s optimismem plným důvěry, nepodceňujeme však problémy. Nepodléháme samozřejmě naivní představě, že by pro řešení velkých problémů dnešní doby mohlo existovat nějaké zaklínadlo. Ne, nezachrání nás nějaké zaklínadlo, nýbrž Osoba a jistota, kterou přináší: *Já jsem s vámi!*

Nejde tedy o vymyšlení nějakého „nového programu“. Program už tu je; stále týž, odvozený z evangelia a živé tradice. Jeho středem je vlastně sám Kristus, kterého máme poznat, milovat, následovat, abychom v něm mohli žít trinitární život a s ním přetvářet dějiny až do jejich dovršení v nebeském Jeruzalémě. Tento program se nemění se střídáním období a kultur, přestože s nimi počítá a vede s nimi opravdový a účinný dialog. Tento odvěký program je naším programem pro třetí tisíciletí.

Je však nutné, aby se tento program proměnil v *pastorační plány, uzpůsobené situaci jednotlivých společenství*. Jubileum nám dalo výjimečnou příležitost, aby celá církev po několik let kráčela stejnou cestou systematické katecheze s trinitárním obsahem, doprovázenou specifickým pastoračním úsilím vedoucím k plodnému prožití jubilea. Děkuji za to, že velké množství věřících ze srdce přijalo tento návrh, který jsem předložil v apoštolském listu *Tertio millennio adveniente*. Nyní se před námi už nerýsuje žádný bezprostřední cíl, nýbrž mnohem větší a náročnější obzor řádné pastorace. V rámci všeobecných a nutných směrnic je nezbytné, aby se jediný program evangelia dále vtěloval, jako je tomu odedávna, v dějinách každého církevního společenství. Právě v *místních církvích* je možné vytvářet konkrétní programové kroky – cíle a metody práce, formace a hodnocení pracovníků, hledání vhodných prostředků – které umožní, aby Kristova zvěst pronikala k lidem, aby vytvářela společenství a svědectvím o hodnotách evangelia silně ovlivňovala společnost a kulturu.

Vyzývám proto naléhavě pastýře místních církví, aby s pomocí nejrůznějších složek Božího lidu s důvěrou načrtly etapy budoucí cesty, uvedli do souladu plány svých diecézí se sousedními diecézními společenstvími i se společenstvími všeobecné církve.

Výsledný soulad bude jistě usnadněn díky kolegiálnímu způsobu práce. Tuto dnes již obvyklou metodu uplatňují biskupové při práci biskupských konferencí a synodů. Což právě toto nebylo smyslem kontinentálních shromáždění biskupské synody, které na počátku přípravy jubilea pracovaly na základních bodech současného hlásání evangelia v různých situacích a kulturních oblastech? Toto bohatství podnětů nesmí upadnout v zapomenutí, ale musí být uvedeno do konkrétní praxe.

Čeká nás tedy radostné dílo obnovy pastorační činnosti. Týká se nás všech. Rád bych přesto k všeobecnému povzbuzení a pro lepší orientaci poukázal na *některé pastorační priority*, které v rámci Velkého jubilea vystoupily do popředí s mimořádnou naléhavostí.

Svatost

30. Na prvním místě bez váhání předkládám perspektivu, kterou by se měla ubírat veškerá pastorační činnost: touto perspektivou je *svatost*. Nebyla právě svatost nejdůležitějším smyslem jubilejních odpustků – zvláštní milosti, kterou Kristus nabízí, aby se očistil a hluboce obnovil život všech pokřtěných?

Doufám, že mnozí z těch, kdo se zúčastnili jubilea, se mohli radovat z této milosti, s plným vědomím její náročnosti. Nyní po skončení jubilea pokračuje obvyklý život, ale poukazovat na svatost zůstává víc než kdy jindy pastoračně nezbytné.

Musíme proto objevit pátou kapitolu Věřoučné konstituce o církvi *Lumen gentium*, v celé její programové hodnotě. Je věnována „všeobecnému povolání k svatosti“. Otcové koncilu kladli na tuto tematiku silný důraz ne proto, aby duchovně obohatili eklesiologii, nýbrž aby vyjádřili její vnitřní a určující dynamiku. Znovuobjevení církve jako „tajemství“ nebo lidu „sjednoceného působením jednoty Otce i Syna i Ducha svatého“¹⁵ v sobě nezbytně obnáší také znovuobjevení její

¹⁵ Sv. Cyprián, De Orat. Dom., 23: PL 4,553; srov. *Lumen gentium*, 4; Zvon, Praha 1995.

„svatosti“, chápané v podstatě jako příslušnost k tomu, který je Svätý, „třikrát Svätý“ (srov. Iz 6,3). Vyznávat, že je církev svätá, znamená rozpoznat její tvář *Kristovy snoubenky*, za kterou se Kristus vydal, právě proto, aby ji posvětil (srov. Ef 5,25–26). Tento dar takzvané objektivní svatosti se nabízí každému pokřtěnému.

Dar se ale zase proměňuje v úkol, jímž se má řídit celý život křesťana: „Neboť to je vůle Boží: vaše posvěcení!“ (1 Sol 4,3). Toto úsilí se nevztahuje pouze na některé křesťany: „Všichni křesťané jakéhokoli stavu a zařazení jsou povoláni k plnému křesťanskému životu a k dokonalé lásce“.¹⁶

31. Připomínat tuto elementární pravdu a dát ji za základ pastoračních programů na začátku nového milénia, by se mohlo zdát na první pohled jen málo účinné. Copak je možné „plánovat“ svatost? Co může slovo „svatost“ znamenat v rámci pastoračního plánu?

Ve skutečnosti vytvořit pastorační plán ve znamení svatosti přináší velmi závažné důsledky. Znamená to vyjádřit přesvědčení, že je-li křesť opravdovou vstupní branou do Boží svatosti skrze začlenění do Krista a přebývání v jeho Duchu, bylo by tedy naprosto nesmyslné spokojit se s polovičatým životem, prožívaným podle minimalistické etiky a povrchní zbožnosti. Ptát se katechumena „Chceš přijmout křesť?“ znamená zároveň otázku: „Chceš se stát svätým?“ Znamená to dodat jeho cestě radikálnosti Horského kázání: „Buďte dokonalí, jako je dokonalý váš nebeský Otec“ (Mt 5,48).

Jak už vysvětlil samotný koncil, tento ideál dokonalosti není možné vykládat jako nějakou mimořádnou cestu uskutečnitelnou pro několik „geniů“ svatosti. Cesty svatosti jsou různé a uzpůsobené povolání každého člověka. Děkuji Pánu, že mi v posledních letech dopřál blahorečit a kanonizovat mnoho křesťanů, mezi nimi mnoho laiků, kteří se posvěcovali v těch nejobyčejnějších okolnostech všedního života. Nastal čas, kdy je třeba všem pokřtěným přesvědčivě předložit tuto „vysokou míru“ *běžného křesťanského života*: tímto směrem musí vést život celého křesťanského společenství a křesťanských rodin. Zároveň je evidentní, že cesty svatosti jsou osobní a vyžadují opravdovou *pedagogiku svatosti*, schopnou přizpůsobit se životnímu stylu

¹⁶ II. vatikánský koncil, Věřoučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, 40; Zvon, Praha 1995.

jednotlivých osob. Tato pedagogika musí spojit bohatství pozvání, adresované všem pokřtěným, s tradičními metodami osobní a skupinové pomoci i s novými formami, které nabízejí církví uznaná sdružení a hnutí.

Modlitba

32. Pedagogika svatosti vyžaduje, aby křesťanství vynikalo v první řadě *uměním modlitby*. Jubilejní rok byl časem intenzivní osobní i společné modlitby. Dobře však víme, že ani modlitbu není možné považovat jen za něco samozřejmého. Je nezbytné učit se modlit a stále nově odpozorovávat toto umění od samotného božského Mistra, stejně jako to dělali první učedníci: „Pane, nauč nás modlit se“ (Lk 11,1). V modlitbě se rozvíjí dialog s Kristem, který nás činí jeho nejbližšími přáteli: „Zůstaňte ve mně, a já zůstanu ve vás“ (Jan 15,4). Tato vzájemnost je samotnou podstatou, duší křesťanského života, nezbytnou podmínkou jakékoliv autentické pastorační činnosti. V našem nitru ji působí Duch svatý a ona nás skrze Krista a v Kristu uschopňuje kontemplovat tvář Boha Otce. Osvojit si tuto trinitární logiku křesťanské modlitby, plně ji prožívat především v liturgii, jež je vrcholem a zdrojem života církve,¹⁷ ale i života osobního, je tajemstvím opravdu žitého křesťanství, které se nemusí obávat budoucnosti, protože se neustále vrací ke svým zdrojům a v nich se obnovuje.

33. Není snad jedním ze „znamení času“ fakt, že v dnešním světě najdeme vedle mohutných procesů sekularizace také *rozšířenou touhu po duchovním životě*, jež se z větší části ukazuje právě v *nové potřebě modlitby*? Také ostatní náboženství, dnes tak široce zastoupena i v původně křesťanských zemích, nabízejí své odpovědi na tuto potřebu člověka, mnohdy zjištěným způsobem. My, kdo jsme dostali milost víry v Krista, Spasitele světa, jenž nám zjevuje Otce, máme povinnost ukázat, do jaké hloubky může člověka přivést vztah k němu.

Velká mystická tradice západní i východní církve k tomu má opravdu mnoho co říct. Ukazuje nám, že modlitba coby skutečný dialog lásky může člověku dovolit, aby se stal vlastnictvím milovaného Božího

¹⁷ Srov. Konstituce o posvátné liturgii *Sacrosanctum Concilium*, 10; Zvon, Praha 1995.

Syna, vnímal dotyk Ducha svatého a v synovské důvěře spočinul na Otcově srdci. Tehdy lze živě zakusit Kristův příslib: „Kdo mě miluje, toho bude milovat můj Otec a také já ho budu milovat a dám se mu poznat“ (Jan 14,21). Tato cesta je zcela podepřena Boží milostí, zároveň však vyžaduje silné duchovní nasazení a zná i bolestná očist'ování („temná noc“), vede ale v nejrůznějších možných podobách k nevyslovitelné radosti, kterou mystikové prožívali jako „snoubenecké sjednocení“. Z celé škály svědectví plných světla nemůžeme nevzpomenout učení svatého Jana od Kříže a sv. Terezie z Avily.

Ano, nejdražší bratři a sestry, naše křesťanská společenství se musí stát *autentickými „školami“ modlitby*, v nichž se setkání s Kristem nevyjadřuje pouze jako prosba o pomoc, ale též jako díkyvdání, chvála, klanění, kontemplace, naslouchání, citové vzplanutí, až k opravdové „zamilovanosti“. Je to intenzivní modlitba, která však člověku nebrání v plném nasazení ve světě: otevírá srdce Boží lásce, otevírá je také lásce bratrské a uschopňuje ke spoluvytváření dějin podle Božího záměru.¹⁸

34. Je jisté, že k modlitbě jsou v první řadě zváni ti věřící, kteří byli obdarováni povoláním k životu ve zvláštním zasvěcení; to je samo o sobě činí připravenější ke kontemplativní zkušenosti, a je proto důležité, aby ji velkoryse rozvíjeli. Bylo by však mylné domnívat se, že obyčejní křesťané se mohou spokojit s povrchní modlitbou, která nemůže naplnit jejich život. Zvláště tváří v tvář četným zkouškám, kterým vystavuje dnešní svět jejich víru, by se stávali nejen křesťany vlašnými, ale „riskujícími“. Riskovali by, že se jejich víra postupně oslabí, a nakonec by se možná nechali okouzlit nějakou „náhražkou“ alternativních náboženských směrů nebo přímo nejroztodivnějšími formami pověry.

Proto se *výchova k modlitbě* musí stát základním pilířem jakéhokoliv pastoračního programu. Já sám jsem se rozhodl, že své střední katecheze zaměřím na *úvahu nad žalmy*, počínaje žalmy ranních chval Denní modlitby církve, s jejichž pomocí máme posvětit každý nový den a zaměřit ho k Bohu. Jak by prospělo, kdyby se nejen v řeholních společenstvích, nýbrž i ve farnostech více dbalo na to, aby bylo jejich klima prostoupeno modlitbou. Bylo by třeba zúročit – s nezbytným

¹⁸ Srov. Kongregace pro nauku víry, *Dopis o některých aspektech křesťanské meditace Orationis formas* (15. října 1989): AAS 82 (1990), 362-379.

rozdílením – lidové projevy modlitby, a především vychovávat k modlitbě liturgické. Den věnovaný křesťanskému společenství, v němž se sbíhají různorodé pastorační a evangelizační činnosti se slavením eucharistie a například i s modlitbou ranních chval a nešpor, je mnohem „uskutečnější“, než si obvykle myslíme. Dokazuje to zkušenost mnoha aktivních křesťanských skupin, v nichž jsou často silně zastoupeni laici.

Nedělní mše svatá

35. Největší úsilí je tedy nutno vkládat v liturgii, „vrchol, k němuž směřuje činnost církve, a zároveň zdroj, z něhož vyvěrá veškerá její síla“.¹⁹ Ve 20. století, a obzvláště po koncilu, společenství křesťanů velmi vyrostlo v tom, jak slaví svátosti a v první řadě eucharistii. Je třeba klást na tento rozměr i nadále velký důraz, zvláště na *nedělní mši svatou* a na to, abychom celou *neděli* vnímali jako zvláštní den víry, den vzkříšeného Pána a den seslání Ducha svatého – jako opravdové každodenní Velikonoce.²⁰ Už dva tisíce let je křesťanské vnímání času poznamenáno památkou onoho „prvního dne po sobotě“ (Mk 16,2.9; Lk 24,1; Jan 20,1), kdy vzkříšený Kristus přinesl apoštolům dar pokoje a Ducha svatého (srov. Jan 20,19–23). Pravda o Kristově vzkříšení je základním pilířem křesťanské víry (srov. 1 Kor 15,14), událost stojící ve *středu tajemství času*, předzvěst posledního dne, kdy Kristus znovu přijde ve slávě. Nevíme, co nám chystá toto nové tisíciletí, máme však jistotu, že pevně zůstane v rukou Krista, „Krále králů a Pána pánů“ (Zj 19,16); právě oslavou Velikonoc, a to nejen jednou za rok, ale každou nedělí, bude církev každé budoucí generaci ukazovat „to, co tvoří základ dějin, tajemství, k němuž se vztahuje počátek i konečný úděl celého lidstva“.²¹

36. V návaznosti na *Dies Domini* bych chtěl znovu podtrhnout, že *účast na eucharistii* je pro každého pokřtěného opravdovým *jádrem neděle*: nezvratný závazek, který není možné prožívat jen jako plnění

¹⁹ Konstituce o posvátné liturgii *Sacrosanctum Concilium*, 10; Zvon, Praha 1995.

²⁰ Srov. Jan Pavel II., Apoštolský list *Dies Domini* (31. května 1998), 19; Zvon, Praha 1999.

²¹ Tamtéž, 2.

povinnosti, nýbrž jako nenahraditelnou součást opravdu uvědomělého a věrného křesťanského života. Vstupujeme do tisíciletí, charakterizovaného hustou spleť kultur a náboženství, i v zemích křesťanského původu. V mnohých částech světa křesťané buď jsou nebo brzy budou „malým stádcem“ (Lk 12,32). S mnohem větší intenzitou a často v podmínkách osamělosti a s různými obtížemi proto musí dosvědčovat specifické prvky své vlastní identity. Jedním z nich je právě povinnost účastnit se každou neděli mše svaté. Nedělní eucharistie shromažďuje každý týden křesťany jako Boží rodinu kolem stolu Slova a Chleba života, čímž se také stává nejpřirozenější obranou proti rozptýlenosti. Eucharistie je přednostním místem, kde se zvěstuje a rozvíjí společenství. Právě prostřednictvím slavení eucharistie se *den Páně* stává zároveň *dnem církve*,²² která pak může účinně působit jako svátost jednoty.

Svátost smíření

37. Žádám pak novou pastorační odvalu, aby křesťanská společenství dokázala v rámci své běžné pedagogiky vhodně a účinně nabídnout věřícím *svátost smíření*. Jak si jistě vzpomenete, v roce 1984 jsem na toto téma napsal posynodální adhortaci *Reconciliatio et paenitentia*, v níž byly shromážděny plody práce biskupského synodu, který se touto problematikou zabýval. Tehdy jsem vybízel, aby se za každou cenu zamezilo krizi „smyslu pro hřích“, kterou pozorujeme v současné kultuře.²³ S ještě větším důrazem jsem však zval věřící, aby znovu objevili Krista jako *mysterium pietatis* – jako toho, v němž nám Bůh zjevuje své soucitné srdce a skrze něhož nás se sebou plně usmiřuje. Právě tuto Kristovu tvář je třeba nově poznat prostřednictvím svátosti pokání, jež je pro každého křesťana „obvyklá cesta, jíž dosahuje odpuštění a prominutí těžkých hříchů, jichž se dopustil po křtu“.²⁴ Když se zmíněný synod zabýval tímto problémem, všichni vnímali – zvláště v některých oblastech světa – krizi této svátosti. Důvody, které k podobné situaci vedly, dodnes nevymizely. Jubilejní rok, charakte-

²² Srov. tamtéž, 35.

²³ Srov. Jan Pavel II., Posynodální apoštolská adhortace *Reconciliatio et paenitentia*, 18; Zvon, Praha 1996.

²⁴ Tamtéž, 31.

rizovaný zvlášť mocným obratem ke svátosti pokání, pro nás byl však velkým povzbuzením, které nesmíme promarnit: Jestliže mnozí lidé – a zvláště mladí – přijali s užitkem tuto svátost, je pravděpodobně nezbytné, aby se duchovní pastýři vyzbrojili větší důvěrou, tvořivostí a vytrvalostí, s jakou tuto svátost prezentují a oceňují. Nejdražší bratři v kněžské službě, nesmíme se vzdát tváří v tvář současné krizi! Pánovy dary – a svátosti patří k těm nejvzácnějším – přicházejí od toho, který dobře zná srdce člověka a je Pánem dějin.

Primát milosti

38. Nasadit se s větší důvěrou při plánování, které nás čeká, pro takové pastorační úsilí, jež by věnovalo dostatečný prostor osobní i společné modlitbě, znamená respektovat podstatný princip křesťanského vidění života: *primát milosti*. Odnepaměti se duchovní život a samotná pastorační činnost potýkají s velkým pokušením: často si myslíme, že výsledky závisí na naší schopnosti pracovat a plánovat. Jistě, Bůh chce, abychom spolupracovali s jeho milostí, a proto nás zve, abychom do své služby pro Boží království vložili všechny své rozumové i praktické schopnosti. Ale běda když zapomeneme, že „bez Krista nemůžeme dělat nic“ (srov. Jan 15,5).

K této pravdě nás skutečně vede modlitba. V ní si neustále uvědomujeme, že všechno závisí na Kristu, na vztahu k němu, na vnitřním životě a na svátosti. Nesmíme se divit, že kdykoliv se tento princip nerespektuje, nemají pastorační projekty úspěch a zanechávají v srdci člověka pouze pocit neuspokojení. V takové situaci prožíváme to, co prožili učedníci v úryvku evangelia o zázračném rybolovu: „Celou noc jsme se loptili, a nic jsme nechytily“ (Lk 5,5). To je okamžik víry, modlitby a rozhovoru s Bohem, abychom otevřeli srdce vlně milostí a dovolili, aby se na nás plně projevila moc Kristova slova: *Duc in altum!* Při tehdejších rybolovu vyslovil víru právě Petr: „Na tvé slovo spustím síť“ (Lk 5,5). Dovolte nástupci svatého Petra, aby vyzval na začátku tohoto tisíciletí celou církev k tomuto úkonu víry, jehož vyjádřením je obnovená snaha o modlitbu.

Slyšení Božího slova

39. Primát svatosti a modlitby je nepochybně možný pouze na základě obnoveného *naslouchání Božímu slovu*. Od doby, kdy II. vatikánský koncil zdůraznil zásadní význam Božího slova v životě církve, se v oblasti pozorného naslouchání a soustavné četby Písma svatého udělalo jistě mnoho kroků kupředu. V rámci veřejné modlitby církve se Písmu svatému dostalo takové úcty, jakou si zaslouží. V hojně míře se k němu obracejí četní jednotlivci i celá společenství; mnozí laici využívají při studiu Písma svatého také vzácné pomoci teologického a biblického bádání. Díky pozornosti k Božímu slovu se nově probouzí především dílo evangelizace a katecheze. Nejdražší bratři a sestry, je třeba, abychom se v tomto směru dále upevnili a prohloubili, mimo jiné šířením výtisků Bible do rodin. Obzvlášť důležité je, aby se naslouchání Božímu slovu stalo živým setkáním skrze prastarou a stále živou tradici *lectio divina*, s jejíž pomocí můžeme vnímat biblický text jako živé slovo, které oslovuje, orientuje a buduje náš život.

Zvěstování Božího slova

40. Živit se Božím slovem, abychom byli „služebníky Slova“ v nasazení pro evangelizaci: to je bezesporu přednostní úkol pro církvev začátku tisíciletí. I v tradičně křesťanských zemích už skončilo období „křesťanské společnosti“, jež se bez ohledu na celou řadu nedokonalostí, které doprovázejí všechno lidské, výslovně odvolávala na hodnoty evangelia. Dnes musíme s odvahou čelit zcela jiné, stále rozmanitější a náročnější situaci, charakterizované globalizací a novým, rychle se měnícím prolínáním různých národů a kultur. V posledních letech jsem mnohokrát vyzýval k *nové evangelizaci*. Dnes tuto výzvu znovu opakuji, abych poukázal v první řadě na to, že v našem nitru je třeba znovu probudit původní nadšení a nechat se oslovit žářem kázání apoštolů po Letnicích. Musíme znovu prožít to, co cítil svatý Pavel, když volal: „Běda, kdybych nehlásal evangelium!“ (1 Kor 9,16).

Tato touha jistě vyvolá v církvi nové misijní úsilí, které nebude vyhrazeno několika „specialistům“, ale dotkne se zodpovědnosti všech členů Božího lidu. Kdo se skutečně setkal s Kristem, nemůže si to nechat pro sebe, ale musí o tom hlásat druhým. Je třeba nového apoštolského nadšení, které bude *každodenním stylem života celých*

společenství i jednotlivých skupin křesťanů. To se však naplní při zachování náležité úcty k cestě, pokaždé různé, jednotlivých lidí a s pozorností vůči jednotlivým kulturám, do nichž se má křesťanská zvěst vtělit tak, aby specifické hodnoty každého národa nebyly popřeny, nýbrž očištěny a přivedeny do plnosti.

Křesťanství třetího tisíciletí bude muset stále lépe odpovídat na tento *požadavek inkulturace*. I když zůstane samo sebou skrze věrnost evangeliu a tradici církve, bude mít také tvář mnoha kultur a národů, které je přijaly a které z něj žijí. Krásu této mnohotvaré podoby církve jsme zvláště obdivovali v jubilejním roce. Je to možná jen začátek, jakýsi náčrtek obrazu budoucnosti, kterou nám připravuje Duch Boží.

Křesťanství má být s důvěrou představen všem lidem: dospělým, rodinám, mládeži, dětem, aniž bychom skrývali nejradikálnější požadavky evangelní zvěsti. Musíme jít ale vstříc požadavkům všech s ohledem na citlivost, jazyk, stejně jako to dělal svatý Pavel, který píše: „Pro všechny jsem se stal vším, abych stůj co stůj zachránil aspoň některé“ (1 Kor 9,22). Když o tom píšu, myslím v první řadě na *pastoraci mládeže*. Právě v oblasti života mládeže, jak jsem připomněl před chvílí, nám jubileum poskytlo svědectví velkorysě připravenosti. Musíme umět zhodnotit tuto utěšující odpověď a nadšení mládeže jako novou „hřivnu“ (srov. Mt 25,15), kterou nám Pán vložil do rukou, abychom z ní vyzískali užitek.

41. V této důvěryplné, iniciativní a tvořivé misijní práci ať nás podporuje a ukazuje nám směr zářivý příklad mnohých svědků víry, které nám jubileum připomnělo. Církev vždy nacházela ve svých mučednících símě života. *Sanguis martyrum – semen christianorum*²⁵ (Krev mučedníků je semenem nových křesťanů): v dějinných zkouškách se tento slavný „zákon“, jehož autorem je Tertulián, vždy osvědčil. Nebude tomu tak stejně i pro začínající století a tisíciletí? Byli jsme možná až příliš zvyklí si představovat mučedníky jako něco vzdáleného, téměř jako by se jednalo o něco, co patří minulosti, zvláště prvním staletím křesťanské éry. Jubilejní paměť nám otevřela překvapivou škálu tolika svědků víry, kteří dokázali žít evangelium nejrůznějšími způsoby v nepřátelském prostředí nebo dokonce za pronásledování, a často mu vydali nejvyšší svědectví prolitím své krve. V nich přineslo Boží slovo,

²⁵ Tertulián, *Apol.*, 50,13: PL 1,534.

zaseté do dobré půdy, stonásobný užitek (srov. Mt 13,8.23). Jejich příklad nám ukazuje a připravuje cestu do budoucnosti. Naším úkolem je pouze vydat se s Boží pomocí v jejich stopách.

IV. Svědkové lásky

42. „Podle toho všichni poznají, že jste moji učedníci, budete-li mít lásku k sobě navzájem“ (Jan 13,35). Pokud jsme skutečně kontemplotovali Kristovu tvář, nejdražší bratři a sestry, náš pastorační plán se bude nepochybně zakládat na „novém přikázání“, které nám on sám dal: „Jak jsem já miloval vás, tak se navzájem milujte vy“ (Jan 13,34).

Oblast *společenství* (*koinonia*), která v sobě obnáší a zjevuje samu podstatu tajemství církve, je další velkou oblastí, v níž se bude muset rozvinout rozhodné pastorační úsilí na úrovni všeobecné církve i jednotlivých místních církví. Společenství je plodem a projevem té lásky, která prýští ze srdce věčného Otce a přichází k nám skrze Ducha, kterého nám dává Ježíš (srov. Řím 5,5), aby z nás všech vytvořil „jedno srdce a jednu duši“ (Sk 4,32). Právě skrze uskutečnění tohoto společenství lásky se církev ukazuje jako „svátost neboli znamení a nástroj vnitřního spojení s Bohem a jednoty celého lidstva“.²⁶

Pánova slova na toto téma jsou natolik přesná, že v žádném případě není možné snižovat jejich význam. I v novém století bude církev pro svůj život potřebovat mnoho věcí; pokud však bude chybět láska (*agapé*), vše ostatní bude zbytečné. Apoštol Pavel nám to připomíná ve své *velepísni lásky*: I kdybychom mluvili lidskými i andělskými jazyky a měli víru schopnou „hory přenášet“, ale neměli bychom lásku, nebylo by to k ničemu (srov. 1 Kor 13,2). Láska je opravdu „srdcem“ církve, jak to vytyčila svatá Terezie z Lisieux, kterou jsem prohlásil za učitelku církve právě jako odborníci na *scientia amoris*: „Pochopila jsem, že církev má srdce a že toto srdce hoří láskou. Pochopila jsem, že jenom láska udržuje údy církve v činnosti [...] Pochopila jsem, že láska v sobě obsahuje všechna povolání, že láska je všechno.“²⁷

Spiritualita společenství

43. V začínajícím tisíciletí před námi stojí veliký úkol: Chceme-li být věrní Božímu plánu a zároveň odpovědět na hluboké touhy světa, musíme učinit církev *domovem a školou společenství*.

²⁶ II. vatikánský koncil, Věřoučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, 1; Zvon, Praha 1995.

²⁷ Terezie od Ježíše, *Autobiografické spisy /Dějiny duše/*, Vimperk 1991, 188.

Co to znamená konkrétně? Pokud bychom zde ihned přešli k praktickým plánům, dopustili bychom se omylu. Dříve než začneme plánovat konkrétní iniciativy, je třeba *rozvinout spiritualitu společenství* a dovolit jí, aby se stala formačním základem všude tam, kde se formují lidé a křesťané, kde jsou vychováváni služebníci oltáře, zasvěcené osoby a pastorační pracovníci, tam, kde se budují rodiny a komunity. Spiritualita společenství znamená v první řadě obrátit srdce k tajemství Trojice, která v nás přebývá a jejíž jas máme zachytit také na tváři bližních, žijících kolem nás. Spiritualita společenství znamená též schopnost vnímat v rámci hluboké jednoty tajemného těla církve každého bratra ve víře jako někoho, kdo „mi patří“, abychom dokázali sdílet jeho radosti i utrpení, vytušit jeho přání, postarat se o jeho potřeby, nabídnout mu opravdové a hluboké přátelství. Spiritualita společenství znamená dále schopnost vidět v druhém především to pozitivní, abychom ho mohli přijmout a ocenit jako Boží dar: „dar pro mě“, kromě bratra, který ho přímo dostal. Spiritualita společenství je také umění „vytvořit prostor“ bratru tím, že poneseme břemena jeden druhého (srov. Gal 6,2) a budeme čelit sobeckému pokušení, které na nás neustále útočí a vyvolává soupeření, kariérismus, nedůvěru a žárlivost. Nedělejme si iluze: bez této duchovní snahy by vnější nástroje společenství nebyly k ničemu. Staly by se bezduchými strukturami, spíše maskami, které společenství jen předstírají, než že by byly cestou k jeho vyjádření a růstu.

44. Na tomto základě se budeme v novém století víc než v minulosti snažit o docenění a rozvoj těch oblastí a nástrojů, které podle jasných směrnic II. vatikánského koncilu zajišťují a garantují společenství. Pomysleme především na *specifické služby společenství*, jimiž jsou *služba nástupce svatého Petra* a v úzké spolupráci s ním *biskupská kolegiálníta*. Příмым základem a životní silou těchto organismů je Kristův záměr s církví,²⁸ avšak právě proto potřebují neustálé ověřování, aby byla zajištěna autenticita jejich evangelijní inspirace.

Počínaje II. vatikánským koncilem se také podařilo splnit mnoho úkolů v oblasti reformy římské kurie, organizace synod nebo biskupských konferencí. Samozřejmě je před námi ještě mnoho další

²⁸ Srov. II. vatikánský koncil, Věroučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, kapitola 3; Zvon, Praha 1995.

práce, abychom co nejlépe vyjádřili poslání těchto společenských nástrojů; dnes jsou zvláště důležité, neboť církev musí velmi rychle a účinně reagovat na problémy dnešního rychle se měnícího světa.

45. Prostor společenství je třeba vytvářet a rozšiřovat každý den a na všech úrovních života každé místní církve. Společenství musí vyzařovat ze vztahů mezi biskupy, kněžími a jáhny, mezi duchovními pastýři a celým Božím lidem, mezi kněžími a řeholníky i mezi církevními sdruženími a hnutími. Za tím účelem je nutné co nejvíce dbát na orgány účasti, předepsané kanonickým právem, jako jsou *kněžské a pastorační rady*. Jak je známo, tyto struktury se neřídí pravidly parlamentární demokracie, protože mají poradní, nikoliv rozhodující hlas;²⁹ to však neznamená, že by neměly žádný význam a důležitost. Teologie a spiritualita společenství totiž vede duchovní pastýře i věřící laiky k tomu, aby byli na základě vzájemné otevřenosti *a priori* jednotní v tom, co je podstatné, a aby hledali také ve sporných otázkách soulad a nejlepší řešení.

Za tím účelem je vhodné osvojit si dávnou moudrost, která vybízela duchovní pastýře, aniž by jakkoliv zpochybňovala jejich autoritu, k intenzivnějšímu naslouchání Božímu lidu. Svátý Benedikt radí opatovi v jednom klášteře, aby se radil i s těmi nejmladšími mnichy: „Pán často vnukne mladšímu lepší nápad.“³⁰ A svátý Paulín Nolánský vybízí: „Kéž visíme na ústech každému věřícímu, neboť z každého věřícího vane Duch svatý.“³¹

Zatímco právnícká moudrost stanoví pro spoluúčast přesná pravidla, čímž zjevuje hierarchickou strukturu církve a zamezuje pokušení ke svévoli a neopodstatněným nárokům, vtiskuje spiritualita společenství institucionálnímu řádu duši a vede je k důvěře a otevřenosti, která plně odpovídá důstojnosti a zodpovědnosti každého člena Božího lidu.

²⁹ Srov. Kongregace pro klérus a další, Instrukce o některých otázkách spolupráce laiků na službě kněží *Ecclesiae de mysterio* (15. srpna 1997): AAS 89 (1997), 852-877, zvláště odstavec 5: Orgány spolupráce v místní církvi.

³⁰ Řehole III,3: „*Ideo autem omnes ad consilium vocari diximus, quia saepe iuniori Dominus revelat quod melius est.*“

³¹ „*De omnium fidelium ore pendeamus, quia in omnem fidelem Spiritus Dei spirat*“: Epist. 23, 36 Sulpiciu Severovi: CSEL 29, 193.

Rozličnost povolání

46. Tento rozměr společenství je úzce svázán se schopností křesťanského společenství dát prostor všem darům Ducha svatého. Jednota církve neznámá uniformitu, ale organickou integraci všech oprávněných rozdílů. Je to spojení různých údů v jediném těle, v jediném Kristově těle (srov. 1 Kor 12,12). Je tudíž nezbytné, aby církev třetího tisíciletí podněcovala všechny pokřtěné a biřmované k tomu, aby poznávali a přijímali svou zodpovědnost za život církve. Vedle služebního kněžství mohou rozkvétat další oficiálně ustanovené nebo neformální služby, přispívat k dobru celého společenství a vycházet vstříc jeho jednotlivým potřebám katechezí, přípravou bohoslužeb, výchovou mládeže nebo nejrůznějšími projevy křesťanské lásky.

Velkorysý úsilí je samozřejmě třeba věnovat – především vytrvalou modlitbou k Pánu žně (srov. Mt 9,38) – *rozvoji povolání ke kněžství a k zasvěcenému životu*. Tato otázka má zásadní dopad na život církve po celém světě, v některých odedávna křesťanských zemích přerostla v drama způsobené změnou společenské situace a zvlažněním ve víře, vyvolané konzumismem a sekularismem. Je nezbytné a naléhavé rozvinout *pastoraci věnovanou povolání*, která by pronikla do farností, výchovných center i rodin a vedla k pozornějšímu zamyšlení nad základními životními hodnotami; jejím výsledkem je odpověď, kterou má každý reagovat na Boží povolání, zvláště vyzývá-li k úplnému darování sebe sama a svých sil ve prospěch Božího království.

V tomto kontextu nabývá svého významu i každé další povolání, plně zakotvené v bohatství nového života přijatého ve svátosti křtu. Bude třeba stále lépe objevovat především *povolání vlastní laikům*, kteří mají „hledat Boží království tím, že se zabývají časnými věcmi a upravují je podle Boha“³² a „plnit v církvi i ve světě svůj podíl [...] když se snaží evangelizovat a posvěcovat lidi“³³.

Velký význam pro společenství má na této rovině také povinnost *rozvíjet nejrůznější sdružení*, jež ve formách tradičních i nových, jakými jsou církví uznaná hnutí, dodávají církvi životaschopnost, která je

³² II. vatikánský koncil, Věřoučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, 31; Zvon, Praha 1995.

³³ II. vatikánský koncil, Dekret o apoštolátu laiků *Apostolicam actuositatem*, 2; Zvon, Praha 1995.

Božím darem a přináší opravdové „jaro Ducha svatého“. Je samozřejmě nutné, aby sdružení a hnutí – jak na úrovni všeobecné církve, tak v místních církvích – pracovala v plném souladu s církví a v poslušnosti oprávněným direktivám duchovních pastýřů. Pro všechny se dnes znovu ozývá náročné a stále platné napomenutí apoštola Pavla: „Nezhášejte oheň Ducha, nepodceňujte dar promlouvání z vnuknutí, ale všechno zkoumejte, a co je dobré, toho se držte“ (1 Sol 5,19–21).

47. Zvláštní pozornost musí být věnována též *pastoraci rodinného života*, jejíž důležitost je zesílená současnou širokou a radikální krizí této základní instituce. V křesťanském pohledu na manželství odpovídá vztah mezi mužem a ženou, který je vzájemný a úplný, jedinečný a nerozlučitelný, původnímu Božímu plánu, jenž byl v běhu dějin zamlžen „tvdostí srdce“. Kristus jej však přišel obnovit v jeho původní krásě tím, že nám zjevil, jaký plán měl Bůh „od počátku“ (Mt 19,8). V manželství, povýšeném na svátost, je vyjádřeno „velké tajemství“ Kristovy lásky k jeho církvi (srov. Ef 5,32).

Církev v tomto bodě nemůže podlehnout tlakům jakési kultury, i když velmi rozšířené a často útočné. Je spíše nutné prostřednictvím stále úplnější evangelijní výchovy pomáhat křesťanským rodinám, aby vydávaly přesvědčivé svědectví o tom, že je možné žít manželství v plném souladu s Božím záměrem a s opravdovými požadavky člověka: požadavky manželů a především tak zranitelného života dětí. Samotné rodiny si musí stále více uvědomovat, že svým dětem mají věnovat pozornost, a stát se aktivními činiteli církve v oblasti obrany jejich práv.

Ekumenické úsilí

48. A co říci o naléhavosti rozvoje společenství v delikátní oblasti *ekumenismu*? Smutné dědictví minulosti nás bohužel provází i na prahu nového tisíciletí. Jubilejní oslavy přinesly několik opravdu prorockých a dojemných signálů, ale před námi zůstává ještě daleká cesta.

Tím, že Velké jubileum zaměřilo náš pohled na Krista, nám ve skutečnosti umožnilo, abychom si živěji uvědomili církev jako tajemství jednoty. „Věřím v jednu církev“: to, co vyjadřujeme ve vyznání víry, má svůj základ v Kristu, v němž církev není rozdělena (srov. 1 Kor 1,11–13). Církev, jakožto Kristovo tělo, jehož jednotu vytváří dar Ducha

svatého, je nerozdělitelná. K rozdělení dochází v běhu dějin, ve vztazích mezi dětmi církve jakožto důsledek lidské křehkosti při přijímání daru, který neustále přichází od Krista-Hlavy do jeho mystického těla. Ježíšova modlitba ve večeřadle – „Jako ty, Otče, ve mně, a já v tobě, tak i oni ať jsou v nás“ (Jan 17,21) – je *zjevením* a *prosbou* současně. Zjevuje nám jednotu Krista s Otcem jako zdroj jednoty církve a neustálé obdarování, které v něm bude církev tajemně přijímat až do konce času. Tato jednotu, která se přes lidskou omezenost konkrétně uskutečňuje v katolické církvi, působí též různou měrou v mnoha prvcích posvěcení a pravdy, které se nacházejí uvnitř jiných církví a církevních společenství a jakožto vlastní dary Kristovy církve je bez přestání vedou k plné jednotě.³⁴

Kristova modlitba nám připomíná, že tento dar je třeba stále lépe přijímat a rozvíjet. Prosba „*ut unum sint*“ je zároveň příkazem, který zavazuje, silou, která povzbuzuje, zdravou výtkou pro naši lenost a pro příliš uzavřené srdce. Důvěra v dosažení plné a viditelné jednoty všech křesťanů i v časných dějinách nespočívá v našich schopnostech, nýbrž v Kristově modlitbě.

V perspektivě obnovené pojubilejní pouti se dívám s velkou nadějí na *východní církve* a vyjadřuji přání, aby se plně obnovila ona výměna darů, která obohatila církev v prvním tisíciletí. Vzpomínka na doby, kdy církev dýchala „oběma plícemi“, nechť povzbudí východní i západní křesťany, aby v jednotě víry a s respektováním oprávněných rozdílů společně kráčeli a vzájemně si pomáhali jako údy jediného Kristova těla.

S analogickým úsilím je třeba rozvíjet ekumenický dialog s bratry a sestrami z *anglikánské církve* a *církevních společenství zrozených z reformace*. Teologická konfrontace základních bodů křesťanské víry a morálky, spolupráce v lásce a především silný ekumenismus svatosti, to vše s Boží pomocí jistě přinese v budoucnosti své plody. Zatím s důvěrou pokračujeme ve společné cestě s touhou po dni, kdy všichni Kristovi učedníci bez výjimky budou moci společně zpívat mocným hlasem: „Hle, jak je dobré a jak milé, když bratři bydlí pospolu“ (Ž 133[132],1).

³⁴ Srov. II. vatikánský koncil, Věřoučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, 8; Zvon, Praha 1995.

Vsadit na lásku

49. Ze společenství uvnitř církve se Boží láska svou povahou otevírá všeobecné službě a vede nás k *činným a konkrétním projevům lásky ke každému lidskému tvorů*. Tento rozměr je zcela rozhodující pro kvalitu života jednotlivých křesťanů i celé církve a pro pastorační plánování. V začínajícím století a tisíciletí se teprve projeví – a doufejme, že velmi účinně – k jaké velkorysosti se dokáže vystupňovat křesťanská láska k těm nejchudším. Pokud opravdu stavíme na kontemplaci Krista, budeme ho moci rozeznat především ve tvářích těch, s nimiž se on sám ztotožnil: „Měl jsem hlad, a dali jste mi najíst, měl jsem žízeň, a dali jste mi napít; byl jsem na cestě, a ujali jste se mě, byl jsem nahý, a oblékli jste mě; byl jsem nemocen, a navštívili jste mě, byl jsem ve vězení, a přišli jste ke mně“ (Mt 25,35–36). To není pouhá pozvánka ke skutkům lásky, ale lekce kristologie, která osvětluje Kristovo tajemství. Podle této stránky evangelia – o nic méně než podle kritéria pravověrnosti – měří církev svou věrnost jako Kristovy Snoubenky.

Nesmíme zajisté zapomenout, že ze své lásky nesmíme nikoho vylučovat, protože „svým vtělením se“ Boží Syn „jistým způsobem spojil s každým člověkem“.³⁵ Z jednoznačných slov evangelia víme, že v chudých je Kristus přítomen zvláštním způsobem, a proto se má církev zaměřit přednostně právě na ně. Skrze tuto prioritu lze svědčit o Boží lásce, prozřetelnosti a milosrdenství, a tím rozsévat v dějinách lidstva semena Božího království, která přinesl sám Ježíš, když ve svém pozemském putování vycházel vstříc všem, kdo za ním přicházeli se všemi svými duchovními i hmotnými potřebami.

50. V době, ve které žijeme, je opravdu mnoho problémů, které jsou vykřičníkem pro naše křesťanské vnímání. Náš svět vstupuje do třetího tisíciletí obtíženo protiklady ekonomického, kulturního a technologického růstu, který skýtá neomezené možnosti jen několika šťastlivcům, zatímco milióny a milióny lidí žijí nikoliv na okraji rozvoje, ale přímo pod hranicí minima, nezbytného pro důstojný lidský život. Je vůbec možné, aby v dnešní době ještě lidé umírali hladem? Může být dnes někdo odsouzen k analfabetismu? Jak je možné, že dnes chybí lidem

³⁵ II. vatikánský koncil, Pastorační konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*, 22; Zvon, Praha 1995.

základní lékařské ošetření? Jak to, že někteří lidé nemají kam složit hlavu?

Chudoba se může ještě donekonečna rozšiřovat, pokud k těmto klasickým projevům přidáme nové projevy chudoby, jež často zasahují oblasti a kategorie lidí s dostatečným ekonomickým potenciálem, kteří jsou ale vystaveni zoufalství nihilismu, pokušení drogy, opuštěnosti v pokročilém věku nebo v nemoci, upírání práv nebo sociální nespravedlnosti. Když křesťan pozoruje tuto situaci, musí se naučit vyznat svou víru v Krista tím, že vyčte výzvu, kterou Kristus vysílá ze světa chudoby. Je třeba navázat na tradici křesťanské lásky, která se tolikrát projevila v uplynulých dvou tisíciletích, i když od nás dnes možná vyžaduje ještě větší nápaditost. Nadešel čas nové „fantazie lásky“, jejíž měrou nebude ani tak účinnost poskytnutých služeb, jako spíše schopnost přiblížit se tomu, kdo trpí, být s ním solidární, aby tuto pomoc nevnímal jako ponižující milodar, nýbrž jako bratrské sdílení.

Musíme proto jednat tak, aby se chudí cítili v každém křesťanském společenství „jako doma“. Nebyl by právě tento způsob nejlepším a neúčinnějším představením radostné zvěsti Božího království světu? Bez této evangelizace založené na lásce a svědectví křesťanské chudoby bychom riskovali, že bude hlásání evangelia, jež je také v první řadě láskou, nepochopeno a utopí se v moři slov, jemuž nás soudobá komunikační společnost každodenně vystavuje. Láska projevená v činech zajišťuje účinnost lásky zvěstované slovem.

Současné problémy

51. Jak bychom mohli zůstat stát opodál tváří v tvář hrozící *ekologické katastrofě*, která proměňuje mnoho oblastí této země v neúrodná a nepřátelská území. Jak bychom mohli zůstat stát opodál tváří v tvář *problémům míru*, tak často ohrožovaného hrozbou katastrofálních válek. Jak bychom mohli mlčet, když jsou mnoha lidem, a především dětem, *upírána základní lidská práva*? Je mnoho naléhavých problémů, k nimž křesťané nesmí v žádném případě mlčet.

Zvláštní úsilí je třeba věnovat některým radikálním požadavkům evangelia, které jsou často málo chápány, a mohou tak příslušný zákrok církve činit nepopulárním; to však neznamena, že by tyto požadavky neměly být přítomny v církevním plánu služby lásky. Mám na mysli povinnost nasadit síly v oblasti *respektování života každého lidského*

tvora od početí až do jeho přirozené smrti. Současně po nás služba člověku vyžaduje, abychom pozvedli svůj hlas – ať už vhod či nevhod – vůči těm, kdo využívají *nových možností vědy*, především na poli biotechnologií, protože jim není dovoleno přehlížet základní etické normy a odvolávat se na jakousi pochybnou solidaritu, která vede k diskriminaci života jednotlivců a šlape po důstojnosti každého lidského tvora.

Aby bylo svědectví křesťanů účinné – zvláště v těchto choulostivých a kontroverzních oblastech – je důležité vyvíjet velké úsilí, aby byly důvody církevních postojů vhodně vysvětleny a bylo především zdůrazněno, že se nejedná o vnucování zásad nevěřícím, nýbrž o interpretaci a obhajobu hodnot, které vycházejí ze samotné lidské přirozenosti. Křesťanská láska proto nutně vstoupí do služby ve sféře kultury, politiky, ekonomiky i rodinného života, aby byly všude zachovávány základní principy, na nichž závisí lidský osud a budoucnost celé společnosti.

52. To vše bude samozřejmě nutné uskutečňovat specificky křesťanským způsobem; budou to především laici, kdo se zapojí do těchto úloh, jež odpovídají jejich vlastnímu povolání, bez toho že by podlehlí pokušení zredukovat křesťanská společenství na sociální úřady. Zvláště vztah s místní správou bude nutné vytvářet tak, abychom v souladu se *sociálním učením církve* respektovali její autonomii a kompetence.

Úsilí, které zvláště ve 20. století vyvinul učitelský úřad církve při zkoumání sociální oblasti ve světle evangelia, je dobře známé; výsledkem je stále včasnější a ucelenější přínos k řešení sociálních otázek, z nichž se během doby stal závažný problém celoplanetárního rozsahu.

Tento eticko-sociální rozměr je nezbytnou dimenzí křesťanského svědectví. Je třeba odmítnout pokušení čistě intimistické a individualistické spirituality, protože ji nelze sloučit s požadavky křesťanské lásky, s logikou vtělení, ani s eschatologickým směřováním křesťanství. Eschatologie nás sice upozorňuje, že tento svět pomíjí, což však neznamená, že jej nemáme budovat. V tomto směru si uchovává plnou platnost učení koncilu: „Křesťanské poselství neodvrací lidi od

budování světa, ani je nevybízí k zanedbávání blaha bližních, ale spíše je k tomu zavazuje ještě přísněji“.³⁶

Konkrétní znamení

53. Abych v tomto ohledu přinesl nějaké konkrétní znamení křesťanské lásky a snahy o zlepšení životních podmínek člověka, jak to odpovídá nejhlubším požadavkům evangelia, chtěl jsem k množství plodů lásky tohoto jubilea – mám na mysli především pomoc, díky níž se mnoho chudých bratří a sester mohlo účastnit jubilejních oslav – přidat *skutek*, který by se v jistém smyslu stal *plodem a pečeti jubilejní bratrské lásky*. Mnozí poutníci skutečně odevzdali nejrůznějším způsobem svůj ‘haléř’, stejně tak i mnozí představitelé světa ekonomiky věnovali štědré příspěvky, které sloužily k zajištění bezproblémového průběhu jubilejních oslav. Po sečtení výloh, které byly spojeny s celým jubilejním rokem, budou zbylé peníze určeny na charitativní účely. Je důležité, aby tolik významná náboženská událost byla uchráněna jakýchkoliv ekonomických spekulací. Se zbylými penězi budeme moci znovu prožít zkušenost, kterou v průběhu dějin církve už křesťané tolikrát zakusili, počínaje okamžikem, kdy společenství křesťanů v Jeruzalémě představilo nevěřícím jímavý obraz spontánního sdílení majetku, jež vrcholilo společným vlastnictvím k prospěchu těch nejhudších (srov. Sk 2,44-45).

Tento čin bude pouze malým potůčkem, který se spojí s velkou řekou křesťanské lásky, procházející dějinami. Malým, ale významným: Jubileum vedlo lidi, aby se dívali k Římu, k „církvi, jež předsedá v lásce“,³⁷ a věnovali svůj ‘haléř’ Petrovi. Nyní láska, projevená v srdci katolické církve, určitým způsobem směřuje ke světu prostřednictvím tohoto znamení, jež chce zůstat plodem a živou památkou jubilejního společenství.

³⁶ II. vatikánský koncil, Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*, 34; Zvon, Praha 1995.

³⁷ Sv. Ignác z Antiochie, *List Římanům*, Úvod, vyd. Funk, I, 252.

Dialog a poslání

54. Nové století a nové tisíciletí začíná v Kristově světle. Ne všichni ale toto světlo vidí. Máme nádherný a náročný úkol být jeho „odleskem“. Je to *mysterium lunae* (*tajemství měsíce*), tak drahé církevním otcům, kteří v tomto obrazu kontemplovali závislost církve na Kristu – na Slunci, jehož světlo církev odráží.³⁸ Byl to jeden ze způsobů vyjádření Ježíšových slov, když říká, že je „světlo světa“ (Jan 8,12), a žádá po svých učednících, aby i oni byli „světlem světa“ (Mt 5,14).

Když se podíváme na svou ubohost, která nás často zachmuňuje a naplňuje stínem, jsme celí rozechvělí. Tento úkol je však splnitelný, jestliže se vystavíme Kristovu světlu a otevřeme se jeho milosti, která nás přetváří v nové lidi.

55. V tomto zorném úhlu se musíme dívat i na velký úkol *dialogu mezi náboženstvími*, v němž budeme podle směrnic II. vatikánského koncilu³⁹ pokračovat i v novém století. V letech přípravy Velkého jubilea se církev snažila, mimo jiné prostřednictvím velmi hodnotných setkání se symbolickým poselstvím, nastolit *vztah otevřenosti a dialogu s představiteli jiných náboženství*. Dialog musí pokračovat. V kontextu nejvyhrocenějšího kulturního a náboženského pluralismu, jímž se vyznačuje společnost nového tisíciletí, je tento dialog důležitý také proto, abychom položili pevné základy míru a zažehnali neblahý přízrak náboženských válek, které potřísnily krví mnohé etapy lidských dějin. Jméno jediného Boha se musí stále více stávat tím, čím skutečně je – *jménem pokoje a výzvou k němu*.

56. Tento dialog však nesmí být založen na náboženské lhostejnosti a povinností nás křesťanů je, abychom ho rozvíjeli a vydávali svědectví plné naděje, která je v nás (srov. 1 Pt 3,15). Nesmíme se bát, že by se *radostná zvěst o daru* mohla stát urážkou identity ostatních. Tato zvěst patří všem, lze ji předkládat s tou nejvyšší úctou ke svobodě každého

³⁸ Např. sv. Augustin: „*Luna intellegitur Ecclesia, quod suum lumen non habeat, sed ab Unigenito Dei Filio, qui multis locis in Sanctis Scripturis allegorice sol appellatus est*“: Enarr. in Ps. 10,3: CCL 38,42.

³⁹ Srov. II. vatikánský koncil: Deklarace o poměru církve k nekřesťanským náboženstvím *Nostra aetate*; Zvon, Praha 1995

člověka: dar zjevení Boha Lásky, který „tak miloval svět, že dal svého jednorozeného Syna“ (Jan 3,16). Jak nedávno potvrdila deklarace *Dominus Iesus*, nemůže být tento obsah předmětem disputací, jako by se jednalo o naše pouhé domněnky; je pro nás naopak milostí, která nás naplňuje radostí, a zvěstí, kterou jsme povinni hlásat.

Církev se nesmí zřici misijní činnosti obrácené k národům. Prvořadým úkolem této misie *ad gentes* je i nadále zvěst, že pouze v Kristu, jenž je „Cesta, Pravda a Život“ (Jan 14,6), najdou lidé spásu. Dialog mezi náboženstvími „nesmí jednoduše nahradit zvěst, ale je k této zvěsti zaměřen“.⁴⁰ Misijní povinnost nám na druhé straně nebrání, abychom k tomuto dialogu přistupovali *s vnitřní dispozicí k naslouchání*. Víme přece, že sama církev nikdy nemůže zcela proniknout tajemství milosti, jež zahrnuje nekonečné bohatství projevů a souvislostí života člověka. Spoléhá na pomoc Utěšitele, Ducha pravdy (srov. Jan 14,17), který ji může uvést do „plné pravdy“ (srov. Jan 16,13).

Tento princip je základem nejen nevyčerpatelného teologického zkoumání křesťanské pravdy, ale i křesťanského dialogu s filosofiemi, kulturami a náboženstvími. Duch svatý, který „vane, kam chce“ (Jan 3,8), nám často dává poznat právě v obecné lidské zkušenosti, přes její četné protiklady, znamení své přítomnosti. Tato znamení pomáhají Kristovým učedníkům hlouběji pochopit zvěst, kterou nesou světu. II. vatikánský koncil vyčetl právě s touto pokornou a důvěryplnou otevřeností „znamení doby“.⁴¹ Církev, i když účinně a s bdělostí rozlišuje „pravé známky Boží přítomnosti nebo Božího záměru“,⁴² uznává, že nejen dala, ale také „přijala mnoho z dějin a vývoje lidstva“.⁴³ Tento postoj otevřenosti a zároveň pozorného rozlišování nám koncil nabízí také ve vztahu k jiným náboženstvím. Je na nás, abychom věrně následovali jeho učení a podněty.

⁴⁰ Instrukce o zvěstování evangelia a o dialogu mezi náboženstvími Papežské rady pro dialog mezi náboženstvími a Kongregace pro evangelizaci národů, *Dialogo e annuncio: riflessioni e orientamenti* (19. května 1991), 82: AAS 84 (1992), 444.

⁴¹ Srov. II. vatikánský koncil, Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*, 4.

⁴² Tamtéž, 11.

⁴³ Tamtéž, 44.

Ve světle koncilu

57. Nejdražší bratři a sestry, jaké bohatství nám svými směrnicemi dal II. vatikánský koncil! Proto jsem v rámci přípravy na Velké jubileum požadoval, aby se církev *dotazovala na přijetí koncilu*.⁴⁴ Bylo tomu tak? Odpovědí na tuto výzvu bylo sympóziium zde ve Vatikánu, které se touto problematikou zabývalo. Doufám, že tomu bylo podobně i ve všech místních církvích. S plynoucími léty *neztrácejí tyto texty svou hodnotu ani výkonnost*. Je nezbytné, aby se vhodným způsobem pročetly, abychom se s nimi seznamovali a přijímali je jako kvalifikované a normativní texty učitelského úřadu v rámci tradice církve. V závěru jubilea cítím víc než kdy v minulosti povinnost poukázat na koncil jako na *velkou milost, kterou církev ve 20. století obdržela*; je pro nás bezpečným kompasem, který nám umožňuje, abychom se dobře orientovali ve století, které se před námi otevírá.

⁴⁴ Srov. Apoštolský list *Tertio millennio adveniente* (10. listopadu 1994), 36; Zvon, Praha 1995.

Závěr: Duc in altum!

58. Pojdme dál s nadějí! Před církví se otevírá nové tisíciletí jako široký oceán: čekají nás v něm mnohá dobrodružství a my při nich můžeme počítat s Kristovou pomocí. Boží Syn, který se vtělil z lásky k člověku před dvěma tisíci lety, pokračuje i dnes ve svém díle. Musíme se pozorně dívat, abychom jeho dílo spatřili, a hlavně mít široké srdce, abychom se my sami stali jeho nástroji. Což jsme neslavili jubilejní rok právě proto, abychom znovu našli přístup k živému prameni naší naděje? Kristus, kterého jsme kontemplovali a kterého jsme si zamílovali, nás znovu vyzývá k tomu, abychom se dali na cestu: „Jděte tedy, získejte za učedníky všechny národy, křtíte je ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého“ (Mt 28,19). Misijní poslání nás uvádí do třetího tisíciletí a vybízí nás ke stejnému nadšení, jaké bylo vlastní prvotním křesťanům. Můžeme počítat se silou téhož Ducha, který byl seslán o Letnicích a dnes nám dovoluje znovu vyjít v síle naděje, „která neklame“ (Řím 5,5).

Na začátku tohoto nového století se musí náš krok na cestách světa zrychlit. Stezky, po nichž putuje každý z nás a každá z našich místních církví, jsou rozličné, ale mezi těmi, kdo jsou spojeni v jediném společenství a denně se živí ze stolu eucharistického Chleba a Slova života, neexistují žádné vzdálenosti. Každou neděli se s námi vzkříšený Kristus znovu setkává ve večeřadle, kde se „prvního dne po sobotě“ (Jan 20,19) ukázal svým učedníkům, aby jim „vdechl“ oživující dar Ducha svatého a uvedl je do velkého dobrodružství evangelizace.

Na této cestě nás doprovází Nejsvětější Panna, ta, které jsem před nedávnem spolu s mnoha biskupy, kteří připutovali do Říma ze všech stran světa, světil třetí tisíciletí. V těchto letech jsem o ni často mluvil a vyzýval ji jako „Hvězdu nové evangelizace“. I nyní na ni ukazuji jako na zářící jitřenku a bezpečnou vůdkyni na naší cestě. „Ženo, to jsou tvé děti,“ přivlastňují si slova, která k ní pronesl sám Ježíš (srov. Jan 19,26), a přednáším jí synovskou úctu celé církve.

59. Nejdražší bratři a sestry! Zavírá se za námi znamení Svaté brány, aby se víc než kdy jindy rozevřela brána živá, Kristus. Poté, co jsme prožili radost jubilea, se nevracíme do šedi všedních dnů. Naopak: Byla-li naše jubilejní pouť autentická, 'rozhýbala' naše nohy k pouti, které je před námi. Musíme napodobovat elán apoštola Pavla: „Ženu se k tomu,

co je přede mnou. Běžím k cíli za vítěznou nebeskou odměnou, ke které nás Bůh povolal skrze Krista Ježíše“ (Flp 3,13–14). Máme společně napodobovat Mariinu kontemplaci, která putovala do svatého města Jeruzaléma a po návratu domů rozjímala ve svém srdci o tajemství Syna (srov. Lk 2,51).

Vzkříšený Ježíš, který nás doprovází na našich cestách a jako emauzským učedníkům se i nám dává poznat „při lámání chleba“ (Lk 24,35), ať nás zastihne bdělé a připravené, abychom rozpoznali jeho tvář a běželi za našimi bližními s velkou zvěstí: „Viděli jsme Pána!“ (Jan 20,25).

Hle, tolik žádaný plod Jubilea roku 2000, jubilea, které nám před oči znovu živě postavilo tajemství Ježíše z Nazareta, Syna Božího a Vykupitele člověka. Zatímco toto jubileum končí a otevírá nás budoucnosti naděje, kéž vystoupí k Otci skrze Krista v Duchu svatém chvála a vděčnost celé církve.

S tímto přáním uděluji všem z celého srdce své požehnání.

Ve Vatikánu 6. ledna, Slavnost Zjevení Páně, roku 2001, dvacátého třetího roku pontifikátu.

Handwritten signature of Johannes Paulus II. in black ink, written in a cursive script.